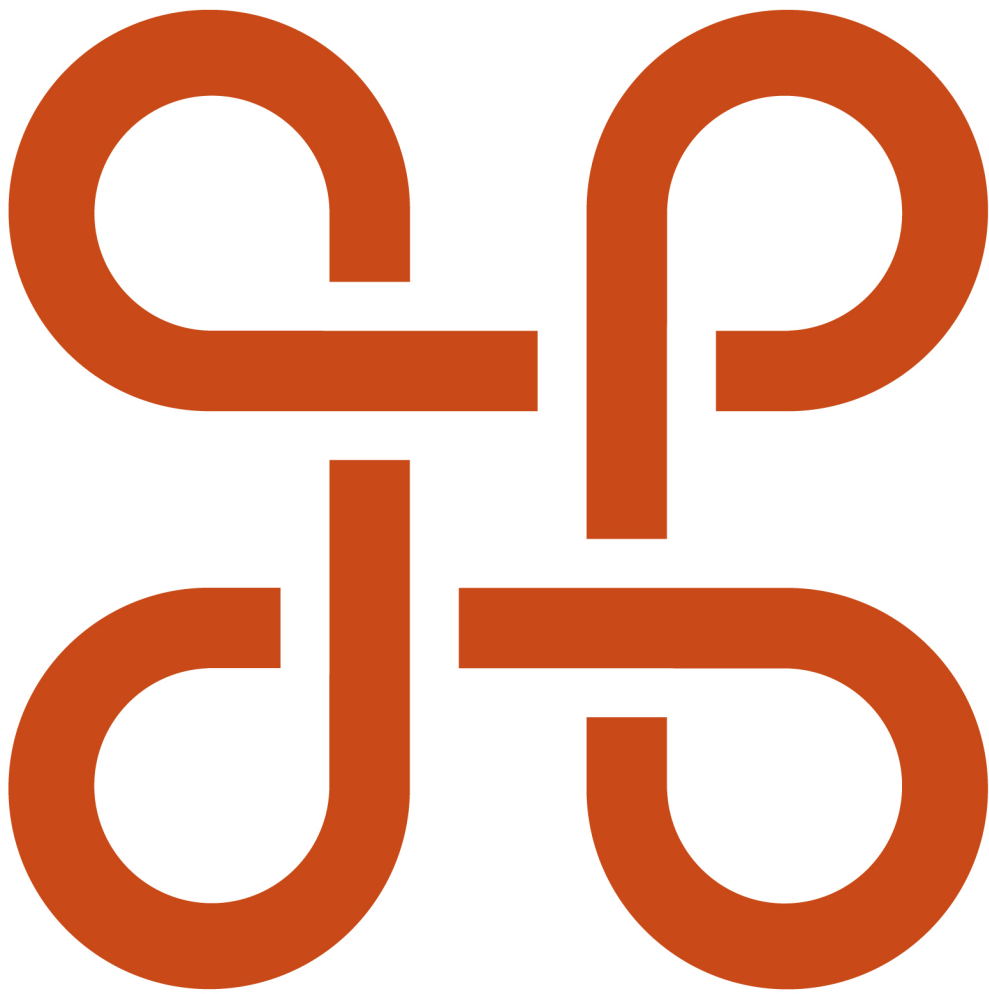


Goda exempel

på de regionala museernas verksamhetsutveckling
i relation till den bredare samhällsutvecklingen



Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2021
Goda exempel på de regionala museernas verksamhetsutveckling i relation till den bredare
samhällsutvecklingen

Upphovsrätt, där inget annat anges,
enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Innehåll

| | |
|---|-----------|
| Blekinge museum | 5 |
| Bohusläns museum | 8 |
| Dalarnas museum | 14 |
| Förvaltningen kulturutveckling, Västra Götalandsregionen | 16 |
| Gotlands museum | 20 |
| Jamtli Jämtlands läns museum | 23 |
| Jönköpings läns museum | 25 |
| Kalmar läns museum | 27 |
| Kulturen i Lund | 31 |
| Länsmuseet Gävleborg | 34 |
| Norrbottnens museum | 36 |
| Regionmuseet Kristianstad | 38 |
| Stiftelsen Hallands läns museer | 42 |
| Stockholms läns museum | 44 |
| Södermanlands museum | 51 |
| Värmlands museum | 58 |
| Västernorrlands museum | 71 |
| Västmanlands läns museum | 76 |
| Örebro läns museum | 79 |
| Östergötlands museum | 82 |

Inledning

I uppdraget att göra en genomlysning av förutsättningarna för de regionala museernas verksamhet ingår också att söka goda exempel på verksamhetsutveckling i relation till den bredare samhällsutvecklingen. Därför vände sig Riksantikvarieämbetet, tillsammans med Läns museernas samarbetsråd, under hösten 2020 till regionmuseerna med en inbjudan till att bidra med goda exempel på hur de utifrån sitt uppdrag om att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning har arbetat med verksamhetsutveckling i relation till den bredare samhällsutvecklingen.

20 av 24 regionmuseer har valt att svara och exemplen har sammanställts i detta dokument.¹

De goda exemplen är mångfacetterade och berör satsningar på såväl barn och unga som äldre, nysvenskar, minoriteter och marginaliserade grupper, samt samverkan med föreningar, organisationer, kommuner, näringsliv, utbildningsinstitutioner, besöksnäringen m.fl. De exemplifierar såväl utveckling av arbetssätt inom traditionellt museiarbete som innovativa satsningar inom till exempel socialt arbete och delaktighet.

De goda exemplen visar vilken betydelsefull resurs de regionala museerna är i den bredare samhällsutvecklingen.

¹ Kulturparken Småland, Upplandsmuseet, Västerbottens museum samt Västergötlands museum har valt att inte bidra med exempel.

Blekinge museum

Museum och kontaktperson: Blekinge museum, Marcus Sandekjer.

Bakgrund

Bland alla dessa uppgifter och aktiviteter vill Riksantikvarieämbetet ha ett gott exempel för att belysa museets utvecklingsarbete, något som inte är helt lätt. Vi hade kunnat välja våra integrationsprojekt med Blekinge Idrottsförbund och Blekinge Integrations- och Utvecklingscenter (BIU), eller arbetet med vårt stora Föremålsmagasin i Karlskrona. Vi hade också kunnat ta exempel från arbetslivsmuseer som Saxemara träbåtvarv eller Gränums bränneri i Olofström eller något från vår pedagogiska verksamhet i samverkan med skolor. Men vi väljer att lyfta ett arbete som kopplar ihop två av våra arkeologiska forskningsprojekt (*Gribshunden* och *Västra Vång*), med ambitionen av ett nytt museibygge i Ronneby, i samverkan med Ronneby kommun.

Varför vi vill presentera just det här projektet

De två forskningsprojekten är relativt omfattande:

– *Gribshunden* handlar om danske kungen Hans flaggskepp som sjönk utanför Ronneby år 1495. Skeppet är sannolikt byggt i Nederländerna och är det bäst bevarade kravellbyggda fartyget i världen från Columbus tid. Skeppet kan belysa inte bara den nordiska historien (Kung Hans blev sedermera även svensk kung under namnet Johan II), utan också den enorma ekonomiska och politiska utveckling som triggades igång av den skeppstyp som användes under de stora upptäcktsresorna. För första gången kunde man nu med någorlunda säkerhet segla över Atlanten, något som påverkade hela världens utveckling. Mediebevakningen har varit stor och med jämna mellanrum internationell, inte minst i Europa och USA. Mer info finns här: <https://www.blekingemuseum.se/pages/275>

– Platsen *Västra Vång* utanför Ronneby är en fascinerande kultplats från järnåldern. Här har bedrivits kontinuerlig verksamhet under åtminstone tusen år, ända in i tidig medeltid. Spektakulära fynd som guldgubbar, keltiska bronsmasker, små romerska byster och frankiskt glas, visar på en speciell miljö som haft stort inflytande på hela regionen. Platsen kan jämföras med Uppåkra utanför Lund, men mindre och mer koncentrerad. Den akademiska uppmärksamheten i Skandinavien och Tyskland har varit påtaglig, liksom allmänhetens intresse i regionen. Info: <https://www.blekingemuseum.se/pages/1600>

I de här forskningsprojekten har Blekinge museum fyndfördelning på alla föremål, medan forskningen drivs tillsammans med olika universitet, högskolor och andra museer. Inte minst Lunds universitet Södertörns högskola och Nationalmuseet i Köpenhamn, men också Stockholms universitet, University of Southampton, Försvarshögskolan och Blekinge Tekniska Högskola. Den totala kunskapen som kommer ut av ett sådant här projekt kan man i högsta grad kalla att ”ansvara för samhällets minne”. Det handlar både om att samla in föremål, att konservera, vårda och beforska dem, samt att visa upp dem för allmänheten på ett bra sätt. Alla tre stegen är viktiga och omfattande i sig.

Tillsammans med Ronneby kommun undersöker Blekinge museum nu möjligheterna att bygga ett nytt museum, eller ”upplevelsecenter” runt fynden. Tanken är att skapa ett spektakulärt besöksmål med stor pedagogisk potential. I detta ingår också att se på hur en kulturinstitution kan påverka en plats utveckling, i allt från historie- och kulturkunskap, till kreativt tänkande, innovation, centrumutveckling, integration och ”känslan av delaktighet”. Ronneby har under de senaste fem åren varit en av landets största mottagare av nya invånare från utlandet. Samtidigt har en nedgång i handelsvolymerna i centrum skapat stora utmaningar för många butiker och restauranger. Kommunen har letat olika sätt att möta detta – och i den palett som undersöks finns alltså möjligheten att skapa ett nytt besöksmål runt *Gribshunden* och Västra Vång. Ett museum syftar alltså inte bara till att skapa pedagogiska utställningar av föremål och berättelser, utan också möjligheten att förstärka en hel kommuns och regions positiva utveckling. Ett dialogkontor med en utställning har inrättats i ”Kallvattenkuren”, en brunnsvilla i Ronneby brunnsspark och under det första året har ca 10 000 besökare tagits emot där. Intresset bland allmänheten för forskningsprojekten är också mycket stort och guideade visningar för allmänhet och skolor görs kontinuerligt. Mer info kommer kontinuerligt på Kallvattenkurens Facebooksida:

<https://www.facebook.com/pages/category/History-Museum/Kallvattenkuren-101735361295539/>

Helheten i projektet handlar alltså om möjligheten att driva långsiktiga forskningsprojekt, där resultaten får en tydlig möjlighet att visas upp pedagogiskt för allmänheten, samtidigt som flera andra effekter kan skapas, alltså bidra till en samhällsutveckling genom att använda kulturmiljön på nya sätt. Teorierna bakom detta kan ses bl.a. i konceptet ”The useful museum” och relaterade begrepp. Det går också väl ihop med de horisontella kriterierna från staten och inriktningen som den regionala kulturplanen i Blekinge har.

Satsningarna ur helikopterperspektiv

Förutom museiprojektet i Ronneby har Blekinge museum också fokus på att skapa ett internationellt gångbart museum i Karlskrona. Detta bygger på en profilering av

museets befintliga byggnader med inriktning på Världsarvet i Karlskrona. För besöksnäringen tror vi att dessa två projekt kommer att spela en stor för hela länet och i förlängningen, tillsammans med kollegor i Kalmar län och Kronobergs län, bidra till en positiv besöksnäringensutveckling i hela sydöstra Sverige.

Som framgår är vi övertygade om att läns museerna spelar en mycket viktig roll ute i landet, större än vad som kanske framgår från ett centralt perspektiv, där det ibland kan vara svårt att skilja på vem som gör vad i de lokala/regionala sammanhangen. Men i ett samhälle som tycks bli alltmer polariserat – inte bara i storstäderna utan även i de mindre kommunerna – är vi övertygade om att kultur- och kulturarvsfrågorna blir allt viktigare för samhällsutvecklingen. Kultur, humanism och bildning är centrala funktioner som vi måste slå vakt om – och de institutioner som kan göra detta (museer, bibliotek, konsthallar, musikaktörer, kulturskolor m.m.) behöver få fortsatta resurser och goda förutsättningar för att verka. Vi måste väcka känslan hos människor i hela samhället att de är delaktiga i att skapa den nutid som en gång blir en historia att vara stolt över.

Bohusläns museum

JOHNSON 2.0

Museum och kontaktperson: Bohusläns museum, Agneta von Zeipel & Birgitta Åhlund.

Samhällsutveckling och verksamhet

Bohusläns museum är ett regionalt museum med uppdrag från Västra Götalandsregionen att vara en angelägen arena för samtidskonst, ett av Bohusläns museums tre profilområden. Bohusläns museum vill förena museets traditionella natur- och kulturhistoriska verksamhet med livaktig publik verksamhet kring samtidskonsten. Konsthallen bedriver omfattande verksamhet med inriktning mot samtidskonst tillsammans med konstnärer, konstinstitutioner i regionen, nationellt och internationellt. I programförklaringen för Samtidskonst som togs fram 2018 har vi formulerat att vi "genom curatoriska metoder vill utforska publika processer och bidra till att skapa delaktighet och fördjupning i mötet med konst/samtidskonst för olika besökare, främst barn och unga. Vi vill samverka med skolan på ett sådant sätt att det stärker barn och ungas relation till konst/ samtidskonst och bidrar till en förståelse för skilda konstnärliga uttryck och för konstens roll i samhället." Genom pilotprojektet JOHNSON 2.0 har vi fått medel från Västra Götalands Regionen för att utforska digitaliseringens möjligheter i vår verksamhet.

Bohusläns museum har i ett samarbete med Johan Ejerblom, konstnär och app-utvecklare, genom tekniken augmented reality utvecklat en app för interaktion med den äldre konsten. I pilotprojektet Johnson 2.0 har vi arbetat med digitalisering av ett antal utvalda verk i den äldre konstsamlingen (Johnsonsamlingen, som består av 67 verk från sent 1500-tal till 1900-tal) på Bohusläns museum.

Arbetet är ett konstnärligt projekt som med samtidens tekniska möjligheter vill utforska nya kreativa sätt att förmedla och visa verken både i relation till konsthistorien och för att skapa korsbefruktningar mellan dåtid och samtid. Med detta projekt har vi på ett intressant och nyfikat sätt låtit konsten visualiseras för en ny generation där interaktiv digitalteknik är en naturlig del av hur verkligheten upplevs. Projektet ska ses som en pedagogisk metod för att skapa engagemang i det lokala kulturarvet. Projektet erbjuder olika sätt och estetiska former för att arbeta med delaktighet. I vårt uppdrag för samtidskonst vill vi forma en verksamhet där det finns möjlighet att vara en verkstad, ett rum för experiment och en social mötesplats.

Mål och genomförande

I projektet Johnson 2.0 har vi utforskat interaktiviteten i vår konstsamling och tillgängliggjort den äldre konsten för digitala användare. Idéerna har vuxit fram genom workshoppar i samarbete med Estetprogrammet på Akademi Sinclair i Uddevalla (elever i åldrarna 16–18 år), Bohusläns museum och konstnär och apputvecklare Johan Ejerblom, som en del i ett fördjupat samarbete kring pedagogiska processer. I genomförandet av projektet har delaktighet och medskapande varit en viktig utgångspunkt och som färdigt verktyg kommer appen att bidra till interaktivitet för publiken. Genom att rikta mobilkameran mot konstverket, kommer appen att förvandla det du ser på bildytan och möjliggöra en interaktion mellan verk och betraktare. Ibland som visuell lek, andra gånger som fördjupad inblick i konstverkets historia.

Ett tema som återkommit genom åren är vår unika möjlighet att låta samtidskonstnärer interagera och gå i dialog med Bohusläns museums samlingar. Vår intention med projektet Johnson 2.0 är att på ett nyskapande sätt låta den samtida konstnärliga praktiken, med hjälp av tekniken, korsbefrukta nya generationers möte och interaktion med den äldre konsten. I en internationell kontext finns liknande appar (t.ex. på Kunsthistorisches Museum i Wien), men tekniken har inte fullt ut tillämpats i Sverige. Med appfunktionen vill vi erbjuda betraktaren nya möjligheter att uppleva konsten genom mobilkameran. Vi vill både levandegöra det visuella uttrycket (genom animerade inslag, rörlig bild m.m.) och ge ingångar till fördjupad kunskap om verken (genom att lyfta fram perspektiv på bildens historia). Projektet låter konstnären vara delaktig i processen att tillgängliggöra våra samlingar på nya sätt i dialog och samverkan såväl med gymnasieelever som curatorer för pedagogik och samtidskonst på Bohusläns museum.

Appen består av ett parafrastrerande verktyg, en konstnärlig interaktion samt en konstpedagogisk fördjupning. Parafrastrerande verktyget skapades i samarbete med gymnasieelever, medan den konstnärliga interaktionen skapades av Johan Ejerblom i samråd med Bohusläns museum, som också stod för fördjupningstexter i den konstpedagogiska delen.

Uppnådda mål

Genom projektet Johnson 2.0 har konsten tillgängliggjorts utifrån ett mer samtida digitalt beteendemönster, där mobilkameran och utbudet av appar för interaktion med verkligheten idag är en så viktig del. Vi vill vara med på den arenan. Barn och unga är vår prioriterade målgrupp och projektet är en del i vårt arbete med att på nyskapande sätt involvera och tillgängliggöra konst och kultur för denna målgrupp. Men den färdiga appen erbjuder också nya sätt att uppleva konsten för hela vår publik. Projektet är också en del i arbetet med att skapa korsbefruktningar mellan

samtidskonstens praktiker och de historiska samlingarna på Bohusläns museum. Under processen har deltagarperspektivet fokuserat på gymnasieelever, men när appen nu väl är framtagen blir den ett spännande interaktivt verktyg för en bredare publik, unga såväl som vuxna.

Fortsatt arbete

Vi ser möjligheter att:

- skapa ett mera dynamiskt sätt att arbeta med samlingarna, t.ex. formgivna interaktiva digitala stationer
- utveckla parafrasfunktionen och den konstnärliga interaktionen för att användas som verktyg i samarbete med både skola och konstnärer
- få en nytändning av arbetet med den äldre samlingen – öppna upp för fler digitala lösningar där samtidskonsten kan möta historiskt måleri
- sammanlänka verk från olika institutioner världen över.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Ett gott exempel på hur en riktad ekonomisk satsning kan skapa förutsättningar för nya grepp och typer av samarbeten mellan skola, fri konst, teknikutvecklare och konst/museiinstitution. Arbetet har varit lyckosamt genom att vi härigenom har kunnat experimentera och vara nyskapande på ett sätt som inte tillåts i den dagliga driften utan tillskott av särskilt avsatta medel.

Länkar till material som illustrerar

<https://www.facebook.com/konsthallenbohuslansmuseum/videos/work-in-progress-johnson-20/2446621898739845/>

Kulturarv för framtida generationer – med klimatperspektiv på Västsveriges kulturarv

Museum och kontaktperson: Bohusläns museum, Tomas Brandt.

Samhällsutveckling och verksamhet

Klimatförändringarna är en av de stora framtidsfrågor som påverkar hela samhället, och så även kulturmiljöarbetet. Ansvar för kulturmiljöfrågor i Västsverige är spritt på flera aktörer, som var för sig inte kan ta sig an klimatfrågan själv.

Mål och genomförande

Det fanns ett behov att stärka kulturmiljövårdens förmåga att hantera klimatfrågorna, för att därmed kunna vara ett mer utvecklat stöd till kommunerna i kulturmiljöfrågor. Genom en utredning 2014–2016 kartlades vilken påverkan klimatförändringarna kommer att få på kulturmiljöerna. Arbetet genomfördes som ett samverkansprojekt med länsmuseumorganisationer och länsstyrelser i Västra Götalands och Hallands län, samt Riksantikvarieämbetet. Området var alltså Västra Götalands och Hallands län, vilka omfattar 55 kommuner. Arbetet var och är en del av de regionala klimatanpassningsplanerna. De institutioner som var involverade i projektet är, trots förändringar i sina organisationsstrukturer, i sina nuvarande former fortsatt engagerade i arbetet genom Västsvensk Arbetsgrupp för Kulturarv och Klimatförändringar.

Uppnådda mål

- En analys av hur kulturarvet kommer att påverkas av klimatförändringarna i Västsverige finns nu, som grund för fortsatt arbete.
- Kulturmiljövården i Västsverige är ”uppdaterad” vad gäller klimatfrågan, och har därmed blivit en del av det regionala klimatanpassningsarbetet.
- Arbetet har kunnat fortsätta även efter den direkta projektperioden, genom den arbetsgrupp som etablerats.

Fortsatt arbete

Västsvensk Arbetsgrupp för Kulturarv och Klimatförändringar följer upp utredningens resultat och samordnar de fortsatta aktiviteterna, vilka genomförs både enskilt av medlemmar i arbetsgruppen, och gemensamt. Kartverket hålls fortsatt uppdaterat, material till Länsstyrelsens kommundöd i klimatanpassningsfrågor arbetas fram, klimatanalyser infogas i kulturmiljöprogram när dessa uppdateras, vandringsutställning har tagits fram (Klimatklokt, Långlivat) m.m. Bohusläns museum har i detta arbete särskilt fokus på frågor kring översvämningshantering.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett ”gott exempel”

- Klimatfrågan är en av våra absolut viktigaste samhällsfrågor, och det är nödvändigt att även kulturarvssektorn är aktivt engagerade.
- Det har varit ett pilotprojekt för att pröva arbetsmetoder för storskalig riskhantering.

- Det är ett exempel på hur god samverkan har kunnat etableras över organisationsgränser, trots olika uppdrag och huvudmän.
- Det är också ett exempel på nödvändigheten av samverkan mellan kulturmiljöaktörer för att kunna hantera stora och övergripande frågor.

Länkar till material som illustrerar

Läs mer på www.bohuslansmuseum.se/klimat.

Kartverktyg för analys www.kulturarvklimat.se.

Rapporten Kulturarv för framtida generationer <https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/tjanster/publikationer/2016/kulturarv-for-framtida-generationer.html>.

En fördjupning på kommunal nivå togs fram 2019–2020 http://ext-dokument.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Kulturmiljo/Kulturarv_klimat/2016-48-bilaga2-kommungenomgang.pdf.

Youtubeklipp <https://www.youtube.com/watch?v=SsNx3ekV4Es>.

Ytterligare material finns på övriga medverkande organisationers hemsidor.

Tillgängligt kulturarv

Museum och kontaktperson: Bohusläns museum, Kristina Lindholm.

Samhällsutveckling och verksamhet

Många kulturmiljöer är till sin natur inte helt tillgängliga för exempelvis personer med funktionsnedsättning, som ändå har rätt att förvänta sig möjligheter att ta del av kulturmiljöerna och den historia de förmedlar. Genom att nyttja de digitala teknikernas möjligheter kan man dock förmedla både information och besöksupplevelse, utifrån etablerade rättighetsbaserade arbetsätt.

Mål och genomförande

Målet är att ett brett urval kulturmiljöer görs digitalt tillgängliga för besökare oavsett funktionsförmåga och/eller var man befinner sig. Genom exempelvis film kan man göra ett digitalt besök tillsammans med Bohusläns museum på platsen. Genom samarbete med Tillgänglighetsdatabasen i Västra Götaland ges också tillgänglighetsinformation om dessa platser. Genomförs med en kombination av egna resurser och sökta fondmedel.

Uppnådda mål

- I skrivande stund (september 2020) pågår arbetet: Några kulturmiljöer har fått filmer/digitala besök publicerade, ytterligare 16 platsbesök har filmats och redigering pågår, för publicering efter årsskiftet 2020/21.

- Samverkan med Tillgänglighetsdatabasen (TD) har etablerats, liksom med kulturföreningen Utopia för funktionsvarierade. TD inventerar kulturmiljöer och publicerar fortlöpande.
- Presentation av projektet på internationell konferens inom temat Sustainable archaeology and heritage in an unsustainable world (European Association of Archaeologist 2020).

Fortsatt arbete

- Tillgängliggörande av fler miljöer via fler digitala media.
- Paketera platsinformationerna i portalen Kunskapsbanken (arbetsnamn) på Bohusläns museum hemsida.
- Sprida resultaten till målgrupper.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

- Det är viktigt att museerna aktivt bidrar till allas rätt att ta del av kulturmiljöerna i landskapet.
- Det är ett led i att implementera ett rättighetsbaserat arbetssätt i hela kulturmiljöarbetet.
- Det är också ett bra exempel på samverkan med både föreningar och andra offentliga aktörer.

Länk till material som illustrerar

Projektet: <https://www.bohuslansmuseum.se/tillgangliga-kulturmiljoer/>.

Film Blomsholm: <https://www.youtube.com/watch?v=s-Yo8QaUhaQ&t=2s&fbclid=IwAR3me0OPohlH8lso2-pQNew5N4dwtdkySYDEdDi6CBeSRq7FQdQNILqXePI>.

Film Bro skvaltkvarn: <https://www.youtube.com/watch?v=oqX5yqXkAPc>.

Film Dårskilds högar: <https://www.youtube.com/watch?v=icH-0B53No8&t=632s>.

Dalarnas museum

Fäbodlandskap och vallmusik

Under 2018–2019 genomförde Dalarnas museum forskningsprojektet *Fäbodlandskap och vallmusik i Dalarna*. I det undersöktes fäbodväsendet och dess musik ur en mängd olika perspektiv: arkeologiska, agrarvetenskapliga, folkloristiska, etnologiska, musikvetenskapliga och konstnärliga. Forskare från flertalet universitet kopplades till projektet, som också berikades av att deltagare från det praktiska fäbodbruket och utövare av vallmusik deltog. Resultaten från undersökningarna presenterades bl.a. i Dalarnas museums serie av årsböcker och i en rad seminarier och föreläsningar.

Projektet gav ny kunskap om fäbodväsendets betydelse och föränderlighet, hur det var och är att vara människa i fäbodkulturen samt hur traditioner, stilar och uttryck inom vallmusiken har förändrats över tid och vad dessa förändringar kan bero på. Det visade verkligen på samspelet mellan människan och samspelet med naturen och bruket av densamma. Visade även på kopplingen till det globala planet genom beskrivning av motsvarande näringar och kulturyttringar i alla delar av världen.

Projektet *Fäbodlandskap och vallmusik* resulterade också i ett berättande av kvinnors historia. Då fäbodarnas arbete och musik främst utfördes av kvinnor, kunde projektet belysa kvinnans roll i jordbruket i stort, samt påvisa kvinnornas enskilda historier från Dalarnas fäboddar.

Projektet pekade även ut hur fäbodbruk och vallmusik kan användas i pedagogisk verksamhet, hur kunskapsöverföring till en yngre generation kan se ut och varför kunskapen anses vara viktig för kommande generationer. Projektet har också lett till ett fördjupat samarbete mellan Dalarnas museum och akademien samt rent konkret till en doktorandtjänst.

Som en uppföljning till forskningsprojektet genomfördes föreställningsprojektet *Vallmusik i fäbodlandskap* – en turné på olika fäboddar i Dalarna tillsammans med musiker där vallmusik varvades med presentationer och samtal om gårdagens och dagens fäbodbruk. Turnén fick stor uppmärksamhet, drog mycket publik och fick ett fint musikpris (Dalecarlia Music Awards).

Initiativet till projektet kom från Dalarnas museum och byggde på en kombination av att det i personalen fanns en unik kompetens inom området och museets genuina trovärdighet hos övriga aktörer (akademien, privatforskare och inte minst fäbodbrukarna själva). Man kan inte låta bli att fundera över vilka andra kunskapsutvecklande och samhällsnyttiga projekt som museet i princip är kapabelt att driva inom en rad andra områden också, i fall bara resurserna skulle räcka till,

till en bredare kompetensförsörjning (personal, expertis) än vad som idag är möjligt.

Kulturreсан i Dalarna

Kulturreсан i Dalarna är ett samarbete mellan flera kulturinstitutioner (däribland Dalarnas museum), företag och besöksnäringens företrädare. Projektet har skapat en guide till nio kulturhistoriska besöksmål och sevärdheter runt om i Dalarna; en rundresa med nedslag på platser som avslöjar spännande delar av Sveriges historia, såsom konsthärad, trädgårdar, historiska industrimiljöer och museer.

Projektet är ett bra exempel på hur ett lyckat partnerskap har utvecklats mellan olika intressen och näringar: besöksnäringen, företrädare för den regionala utvecklingen och kultur- och kulturarvssektorn. Projektresultatet i sig (själva guiden Kulturreсан och den gemensamma marknadsföringen) är intressant och lyckat i sig. Men även den utvecklade samarbetsformen och det utvecklade gemensamma ”språkbruket” kring värden för besökare, kulturarv och entreprenörskap, har visat sig vara något som man med stor sannolikhet kan bygga vidare på i framtiden.

Nyckeln till att projektet har gett bra resultat har varit en lyhördhet och öppenhet från alla sidor inför varandras ingångar och beskrivningar av vad man vill uppnå. Helt avgörande har varit att besöksnäringens organisationen (Visit Dalarna i detta fall) har kunnat avsätta medel för projektledning och koordinering av mycket av det konkreta arbete som har krävts på egenhand av projektdeltagarna och gemensamt. Ett länsmuseum kan t.ex. aldrig förväntas sätta sig i förarsätet för ett besöksnäringensprojekt, då det inte är den regionala utvecklingen som står överst på museets uppdragslista. Men inte heller besöksnäringens företrädare eller regionalutvecklarna kan på egen hand utvinna den attraktionskraft som kulturmiljöer och kulturbesöksmål utgör i sammanhanget, dvs. den reella och materiella resurs och tillgång som sådana miljöer ger till besöksnäringen. Kombinationen av att dessa parter samarbetar, med sina olika ingångar, är däremot en framgångsfaktor.

Det pekar också på relevansen att fundera över hur de regionala resurserna för regional utveckling fördelas. Som regel är inte t.ex. läns museer mottagare av sådan medelstildelning, men detta projekt visar på styrkan av att också sådana värden vägs in och utnyttjas i t.ex. besöksnäringens strategier. Det gör att det finns en regionalstrategisk nytta med att exempelvis läns museernas kapacitet att delta (mer) i sådana arbeten kan behöva byggas upp med hjälp av regionala utvecklingsmedel.

Förvaltningen kulturutveckling, Västra Götalandsregionen

Lödöse museum, Vänersborgs museum, Vitlycke museum, Göteborgs naturhistoriska museum, Forsviks bruk.

Landskapsobservatorium Västra Götaland

Museum och kontaktperson: Förvaltningen för Kulturutveckling, Västra Götalandsregionen, Anders M Nilsson, utvecklare.

Samhällsutveckling och verksamhet

Samhället står inför stora utmaningar! Hot mot biologisk mångfald, klimatförändringarnas effekter och livsmedelsförsörjning är stora frågor och de måste hanteras på landskapsnivå och i samverkan. Landskapsobservatorium Västra Götaland www.lovg.se är en plattform för att genom bred samverkan mellan myndigheter, näringsliv och civilsamhälle ta sig an dessa frågor. Det gör vi genom att starta upp projekt, ingå i internationella sammanhang <https://www.espon.eu/participate/calls/open-calls/espon-lakes-targeted-territorial-analysis> och starta tematiska nätverk. Hantering av vatten på landskapsnivå är ett exempel på nätverk vi avser starta.

Västra Götalandsregionens kulturplan 2020–2023, samt dess föregångare, pekar ut bildandet av ett landskapsobservatorium som en särskild insats för delaktighet och helhetssyn för att utveckla regionen utifrån en helhetssyn på landskapet. Förvaltningen för kulturutveckling har ansvar för genomförandet.

Mål och genomförande

Målet är att komplettera och ge stöd till ökat samarbete och samordning som leder till hållbara lösningar i olika landskapsfrågor. Vi ska öka samverkan kring frågor om landskapet med akademien, civilsamhället, Länsstyrelsen, kommunerna, kommunalförbunden och näringsliv samt förbättra den interna samverkan inom VGR.

Uppnådda mål

Samverkansplattformen är upprättad och flera av aktörerna ovan är delaktiga i styrgrupp, arbetsgrupp eller projekt. Hemsidan är startad och i drift. En LinkedIngrupp, Landskapsobservatorium är uppstartad som ett led i att koppla aktörer med intresse för landskapsfrågor. LOVG har utvecklade samarbeten och

projekt med hembygdsrörelsen. Hembygden i landskapet <https://lovg.se/hembygden-och-landskapet> är ett samverkansprojekt mellan förvaltningen för kulturutveckling och HembygdVäst. Syftet är att revitalisera hembygdsrörelsen och att öka delaktigheten i värdering och planeringen av landskapet. Förvaltningen (eftersom LOVG inte är en juridisk person) är en aktör/intressent i uppdraget kring territoriell analys kring stora sjöar i Europa. ESPON LAKES. EUs/ESPONs upphandling av konsult för genomförande är klar men inte offentliggjord i skrivande stund.

Fortsatt arbete

Projektet Landskapsobservatorium Västra Götaland ska redovisas i juni 2021. Förslag till organisation för fortsatt drift och finansiering ingår i redovisningen.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Landskapsobservatorium Västra Götaland är Västra Götalands Regionens svar på Europeiska landskapskonventionen och dess intentioner. Mycket av planeringen av landskapet sker i stuprör vilket är dysfunktionellt. Fysisk planering behöver ske med utgångspunkt ifrån ett landskapsperspektiv för att de nyttor och värden samt sambanden mellan dessa ska kunna synliggöras och användas långsiktigt hållbart. Projektet har lyckats förena olika intressenter/aktörer för att gemensamt ta sig an motstående intressen och identifiera konflikter samt påbörja aktiviteter för att lösa dessa. Kopplingen till de 17 Globala målen är att zooma ut och använda ett landskapsperspektiv för att integrera flera, eller alla frågor så att inte uppfyllandet av ett mål äventyrar ett annat. Här har vi givetvis massor kvar att göra men att påbörja vår roll för att facilitera ett integrerat angreppssätt med landskapet som utgångspunkt är vår ambition.

Platsutveckling

Museum och kontaktperson: Förvaltningen för Kulturutveckling Västra Götalandsregionen, Björn Ohlén, utvecklare.

Samhällsutveckling och verksamhet

Kulturarvets roll i närings- och platsutveckling. VGR har haft tre generationer handlingsprogram för Kulturella och Kreativa Näringar KKN. De har innefattat områdena *Företagsstöd*, *Branschstöd* och *Platsutveckling*. I samband med förra KKN-programmet tog vår förvaltning fram en plan för hur kulturarvsperspektivet kan bidra till KKN-sektorns utveckling. Sedan dess har samverkan med näringslivssidan i VGR stärkts betydligt. Vi fokuserar på kulturarvets roll i platsutveckling och stöd till hantverksföretag.

Mål och genomförande

VGR har arbetat med olika metoder för platsutveckling sedan länge. Under 2016–2020 drevs näringslivsenheten utvecklingsprojektet Hållbara Platser med stöd från TVV. Vi har arbetat i projektet och tillsammans med näringslivsenheten och koncernavdelning Kultur tagit fram en gemensam metodik och ett tvärsektoriellt regionalt team för platsutveckling. Tillsammans stödjer vi platsutveckling på 25 platser i VG. www.vgregion.se/hallbaraplatser.

VG har många hantverksföretag som tillsammans har en inte obetydlig omsättning. Deras samverkan har varit begränsad. 2017 initierade vi och Hantverkslaboratoriet ett företagsnätverk i VGR – Hållbara Hem som med 80 medlemsföretag är störst i landet. De profilerar sig inom byggnadsvård och hållbart byggande/cirkulär ekonomi. Vi är regionalt stöd till dem och de har nyligen beviljats stöd från VGR inom ramen för KKN-programmet.

Fortsatt arbete

Vårt arbete med platsutveckling har gjort att vi ingår i två stora och aktuella Horizon 2020 projekt. CLIC – som fokuserar på kulturarv och cirkulär ekonomi och Be.CULTOUR som fokuserar på platsutveckling i kulturturistiska miljöer. www.clicproject.eu.

Varför ni vill presentera just det här projektet

Förvaltningens enhet för Utveckling och processtöd har som uppgift att stärka kulturarvets roll i regional utveckling. Det kräver tvärsektoriell samverkan. Platsutveckling har visat sig vara just ett sådant fält där flera sektorer arbetar. Platsutveckling är också prioriterat i Kulturplanen och den nya RUS som är under framtagande. Här har kulturarvet en potential att fungera som motor i platsers utveckling – inte bara som minne.

Prisma Västra Götaland

Museum och kontaktperson: Förvaltningen för Kulturutveckling Västra Götalandsregionen, Björn Ohlén, utvecklare.

Samhällsutveckling och verksamhet

Prisma Västra Götaland – samverkansplattform för Industrisamhällets kulturarv i VG.

Mål och genomförande

Kulturarvet har en roll att skapa förståelse, sammanhang och tidsdjup i en tid av stora samhällsomställningar. Industrialismen efterträds av en ny samhällsordning

med en annan logik. Under 2013–2016 drev vi på uppdrag från Kulturnämnden ett utvecklingsprojekt som prioriterats i dåvarande kulturplan – Industrimuseum Västra Götaland. Målet var att:

Skapa en långsiktig organisering kring industrisamhället kulturarv (IK). Ta fram en gemensam målbild och långsiktig plan. Skapas en digital plattform för industrisamhällets kulturarv. Resultatet blev Prisma Västra Götaland där de offentliga och idéburna regionala aktörer som arbetar med IK samverkar inom flera områden.

Uppnådda mål

2015 samverkar utifrån en överenskommelse och gemensam målbild.

Vi driver tillsammans plattformen www.prismavg.se där vi tillsammans samlar in berättelser.

Vi har en samverkans och programgrupp som fokuserar på idéburet offentligt samarbete och programsamverkan.

Vi har slutligen en kulturturismgrupp med syfte att stärka kulturarvsturismen i VG i allmänhet och IK i synnerhet. Denna grupp samordnar sitt arbete med det regionala turistbolaget TRV. Vi tog 2018 fram en regional handlingsplan för kulturturism inom ramen för Interregprojektet CHRISTA.

Fortsatt arbete

Nytt samverkansavtal 2021–2024 på väg att tas fram. Flera projekt drivs inom plattformen.

Varför ni vill presentera just det här projektet

Genom Prisma Västra Götaland har vi stärkt samverkan mellan offentliga och idéburna aktörer och byggt en långsiktig infrastruktur för detta. Webbplatsen fungerar som gemensam publik yta för en brokig familj regionala aktörer. Vi ser det som ett utmärkt exempel på hur man kan nå det kulturpolitiska målet Utveckla kapaciteter.

Gotlands museum

Kontaktperson: Susanne Thedéen.

Samverkan med besöksnäringen för kompetensförsörjning inom kulturturism

Samhällsutveckling och verksamhet

Besöksnäringen är en näring i utveckling och museernas och kulturmiljöernas betydelse inom kulturturism och besöksnäring pekas särskilt ut i betänkandet Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring. På Gotland är besöksnäringen den viktigaste näringen inte minst genom att antalet internationella besökare har ökat de senaste åren. Dessa besökare efterfrågar högkvalitativa, kunskapsbaserade och unika kulturupplevelser. Det innebär behov av att utveckla och säkra kompetensförsörjning av guider och pedagoger inom besöksnäringen.

Kompetensförsörjningen av guider och pedagoger är en förutsättning för att nå en långsiktigt hållbar programverksamhet med stadsvandringar och visningar av museet till stöd för egen verksamhetsutveckling, för kulturturismen och besöksnäringen och därmed för den regionala utvecklingen och samhällsutvecklingen. Gotlands Museum har därför initierat ett utvecklingsarbete och samverkansprojekt tillsammans med aktörer inom besöksnäringen på Gotland.

Mål och genomförande

Målet med utvecklingsprojektet Samverkan med besöksnäringen för kompetensförsörjning inom kulturturism har varit att skapa och genomföra en guideutbildning som uppfyller SveGuides krav för auktorisation. Genom projektet kan kompetensförsörjning och kvalitet av guide- och pedagogverksamheten på Gotland säkerställas. Målet har också varit att skapa förutsättningar för att utbildningen ska övergå från projektform till en långsiktigt hållbar drift.

Gotlands Museum har lett samverkansprojektet där också företrädare för den lokala guideföreningen, destinationsbolag, besöksnäringens företag och vuxenskolan deltagit. Inom ramen för samverkansprojektet har ett fyrtiotal guider genomgått en helt ny och mer omfattande guideutbildning och genom ett auktorisationsförfarande erhållit nationell certifiering. Utbildningen har förutom ämneskunskaper inom gotländsk kultur- och naturarv bl.a. innehållit momenten besöksnäringens förutsättningar och organisation, affärsutveckling, värdskap och bemötande samt pedagogik och förmedling.

Uppnådda mål

I stort sett alla (90 %) som antogs till utbildningen genomförde den vilket innebär att ett fyrtiotal nya guider har erhållit auktorisation. Efterfrågan på guiderna från såväl Gotlands Museum som besöksnäringens företag har varit stor vilket givit guiderna uppdrag i stor omfattning. Målet om säkrad kompetensförsörjning har därmed uppnåtts på kort sikt. En fortsättning på utbildningen krävs dock för att uppnå kompetensförsörjning på lång sikt.

För Gotlands Museum bidrar projektet med att säkerställa att vi kan erbjuda en professionell och högkvalitativ pedagogik och programverksamhet. Det är en verksamhet som vi dessutom ser växa och som är viktig för vår förmåga att fortsätta generera egna intäkter för vidare investeringar och verksamhetsutveckling.

Fortsatt arbete

Samverkansaktörerna har beslutat att tillsammans driva utbildningen vidare i egen regi men också att skapa möjligheter till fortbildning för att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen.

Varför presentera för Kulturdepartementet och varför ett "gott exempel"

Projektet är ett gott exempel på samverkan mellan museer och andra sektorer där ett projekt kan övergå i långsiktigt hållbar drift. Ett projekt där samverkan med besöksnäringen visar hur museer kan bidra till kunskaps- och upplevelsebaserad kulturturism och därmed till regional utveckling.

Världsarvsvandringar för social hållbarhet, utbildning och hållbara städer

Samhällsutveckling och verksamhet

I den av Riksantikvarieämbetet beslutade Nationell strategi för världsarvsarbetet betonas bl.a. världsarvens betydelse för samhällsutvecklingen, att Agenda 2030 ska genomsyra allt världsarvsarbete och att det arbetet ska ske i samverkan och med lokalt medbestämmande.

I syfte att skapa bättre kunskap om och tillvarata världsarvet Hansestaden Visbys potential samt leva upp till mål om social hållbarhet, god utbildning och hållbara städer och samhällen har Gotlands Museum i samverkan med Region Gotlands världsarvskontor initierat ett projekt. Projektet baseras på årliga pedagogiska program i form av stadsvandringar i världsarvet för och i dialog med gotländska skolelever. Detta är en samverkan med både utbildningsförvaltningen och

samhällsbyggnadsförvaltningen men framför allt genom de gotländska eleverna som medskapare.

Mål och genomförande

Målet är att möta elever i den gotländska grund- och gymnasieskolan och årligen genomföra stadsvandringar i världsarvet för ca 700–1 000 elever. Detta som en del i Region Gotlands arbete med social hållbarhet för att uppmärksamma och skapa kunskap om innebörden och betydelsen av världsarv i stort och specifikt om Visby som världsarv.

Genomförande av samtliga aktiviteter sker i september månad och avslutas med att världsarvet firas en helg i början av oktober. Där presenterar och visar eleverna sitt arbete och sin kunskap om världsarvet, som kan vara i form av foto, film, essäer, dikter m.m., där de till stor del utgår från den kunskap och inspiration som vandringarna gett.

Uppnådda mål

Samarbetet mellan Gotlands Museum och Världsarvskontoret bidrar till att social hållbarhet och till att världsarvet Hansestaden Visby som kulturmiljö både bevaras, används och utvecklas på ett hållbart sätt. Gotlands Museum har haft uppdraget sedan 2017 och under dessa år har drygt 3 500 elever deltagit.

Fortsatt arbete

Denna samverkan, som nu funnits i fyra år, planeras fortsätta även kommande år. Utvärderingar visar hög nöjdhetsgrad hos elever och lärare. Innehåll och pedagogiska metoder utvecklas och justeras årligen i dialog mellan samverkansparterna, för att även återkommande elever ska få ny kunskap och inspiration till att vilja lära mer om världsarv.

Varför presentera för Kulturdepartementet och varför ett "gott exempel"

Samarbetet är ett gott exempel på hur den nationella världsarvsstrategins ambitioner om hur världsarven kan bidra till social hållbarhet, god utbildning och hållbara städer och samhällen omsätts i praktiken när generationer av skolelever blir bärare av kunskap kring världsarvet hansestaden Visbys särskilt stora universella värde.

Samarbetet är också ett gott exempel på samverkan mellan kulturarvssektorn, utbildningssektorn och samhällsbyggnadssektorn och bidrar till att de nationella kulturmiljöpolutiska målen kan nås.

Jamtli Jämtlands läns museum

Kontakt: Olov Amelin, museichef och landsantikvarie.

Volontärverksamheten

Jamtlis volontärverksamhet intar en särställning i Museisverige. De s.k. *Jamtlis Gynnare* har mer än trehundra aktiva medlemmar. Ett mycket stort antal seniorer deltar i våra aktiviteter med allt från brödbak, till rollspel under historielandsveckorna. Alldeles nyligen har vi sjösatt ett nytt projekt för att bryta ensamhet bland äldre, genom att inkludera dem i vår samlingsförvaltning. Det handlar både om registrering av föremål och identifiering av fotografier, samt fysiskt handhavande av föremål i våra föremålsarkiv.

Jamtlis volontärverksamhet är en juvel i kronan. Starkt engagemang och en samhällsförankring som jag inte mött någon annan stans är en konsekvens av detta arbete.

Samarbete med Nationalmuseum

Ett av de viktigaste samarbeten som växt fram under senare år är Nationalmuseum Jamtli. Jamtli har byggt en konsthall i anslutning till läns museet som möter alla krav på säkerhet och klimat och kunnat skapa en byggnad där Nationalmuseum varje år kan leverera en högklassig konstutställning där några av de finaste museiföremålen som finns i landet kunnat visas.

Samarbetet har självklart stimulerat egen kompetensutveckling och skapat förutsättningar för en konstpedagogisk verksamhet på högsta nivå. Ett länsmuseum ska inte bara fungera som en spegel där våra lokala besökare och turister ska kunna lära sig om vårt område. I vår nationalmuseidel öppnar vi fönstren mot omvärlden och bjuder på konstupplevelser av yppersta klass från hela världen.

Att vi lyckats etablera en filial till landets främsta konstinstitution och därmed varje år kan öppna utställningar av högsta klass är kulturpolitik när den är som bäst. En modell värd att kopiera på fler håll. Bygget finansierades i allt väsentligt lokalt, driften av anläggningen bygger på ett hyresavtal med Nationalmuseum. En stabil och uthållig modell.

Jamtli Living University

Jamtli kan, utöver att själv utveckla verksamhet, fungera som inkubator för nya projekt. Ett sådant exempel är Jamtli Living University (JLU) som med utgångspunkt i traditionellt byggande syftar till att skapa en modern ekoby med hyresbostäder. Tanken är att låta det hållbara förhållningssätt som man var tvingad till i historisk tid, bli en tillgång i en modern bostadsbildning, där energisnåla eller energineutrala hus kombineras med odlingsmöjligheter och djurhållning – områden på vilka Jamtli har lång och djup kompetens. Projektet är ett samarbete med Mittuniversitetet som också studerar de sociala aspekterna av ett hållbart byggande och boende. Projektet har väckt uppmärksamhet i nationell media och tävlar nu om möjligheten att få visas vid FN:s klimatkonferens i Glasgow 2021.

Jönköpings läns museum

Kontaktperson: Johan Gärskog, museichef.

Kampen i tiden

Kampen i tiden är läns museets nya kulturhistoriska utställning. Hela utställningen, från idé till färdig gestaltning har producerats tillsammans med länets barn och unga. Så här beskrivs utställningen i korta drag på Läns museets hemsida:

37 människor. 37 livsöden som alla bär minnen med livsavgörande ögonblick. Helt nära våra trakter. Eller långt bort i främmande land. Erfarenheter och händelser som lett fram till vårt gemensamma nu. Stort och smått. Ljust och glatt. Svårt och sånt. Så som livet och historien är.

Hela utställningen, från idé till färdig gestaltning har producerats tillsammans med länets barn och unga.

Utställningen – Spelet

Du som är van vid digitala och analoga spel känner snart igen dig. Är du mer ovan lär du dig snabbt. I vårt spel är alla historiska vinnare.

I spelet navigerar du genom berättelser om kunskap, arbete, kropp, plats och makt. I ord och bild, med ljud och film. Ledtrådar hjälper dig att hitta rätt. Bland fornyfynd och hattar, filar och flaggor rör sig utställningen mellan födelse och död.

Om du lyckas, öppnar sig flera utmaningar efter hand. Där du får kraft att fördela i slutet: vad är viktigast för dig? Ditt val ger dig tre historiska vänner att fortsatt inspireras av. Människor vars kamp liknar din.

Spela själv eller tillsammans – valet är ditt.

Följa John

I utställningen Följa John finns plats för lek och fantasi. Alla barn kan klä ut sig. Men både stora och små besökare kan utforska Johns stora bildskatt i en lekfull sökstation med prinsessor och troll som vägledare. De allra yngsta besökarna ges möjlighet att uppleva originalverk att inspireras av och handledda av museets pedagoger får man sedan skapa i museets verkstäder. Verkstäderna är öppna för alla och helt gratis att använda.

Denna mycket besökta basutställning betyder oerhört mycket kring att förmedla kulturarv i länet till barn och unga. Med utgångspunkt från fantasi, lek och inspiration förmedlas också kunskap kring John och Ester Bauers konstnärskap och deras liv tillsammans.

Normstorm

Normstorm är ett samarbete mellan Jönköpings läns museum, olika skolor, Jönköpings kommun, Kvinno- & tjejjouren Jönköping och Mediacenter Jönköpings län. En del av resultatet mynnar ut i en stor utställning på Jönköpings läns museum som bland annat används för pedagogiska, normkritiska och konstnärliga samtal.

Detta normkritiska och normkreativa projekt tar avstamp i ett pedagogiskt sammanhang och inbegriper skapandet av normkreativa bilder och konst, som ställs ut på offentliga platser.

Målgruppen för Normstorms pedagogiska delar är främst ungdomar på högstadiet och gymnasiet och projektet genomförs i en skolkontext.

Projektet bidrar till att skapa mer öppna, inkluderande och kreativa områden, städer, kommuner eller regioner. Normstorm bidrar till att våra offentliga miljöer är till för alla människor och att alla invånare kan få känna sig trygga och vara som de vill samtidigt som projektet verkar opinionsbildande, väcker debatt och uppmanar till medborgardialog.

Kalmar läns museum

Kontaktperson: Museichef Örjan Molander.

Exempel 1

Samhällsutveckling och verksamhet:

”Hantering av de två rollerna, dels som museum som bidrar till samhället utifrån sitt ämnesområde, dels som konkurrensutsatt affärsverksamhet. Liksom utveckling av de två rollerna med att främja respektive utföra museiverksamhet och kulturmiljöarbete regionalt.”

Mål och genomförande

Kalmar läns museum har sedan 1980-talet verkat för en breddad och differentierad finansiering. Många medarbetare hanterar den dagliga situationen att både arbeta med anslagsmedel och som konsult med externa uppdrag. Sedan LOU infördes har vi aktivt verkat på en konkurrensutsatt marknad med allt vad det innebär kring ramavtal, upphandlingar etc. Vi vill se finansieringsfrågan som sekundär med huvudmålet inriktat mot att aktivt verkar för ett bredare kulturarvsarbete och tydligare samhällsnytta.

Uppnådda mål

Kalmar läns museum har stabilt en självfinansieringsgrad kring 55 % och en total omsättning kring 65 miljoner. Vi har byggt starka samarbeten med kollegor på andra läns museer och varit drivande i bildandet av branschorganisationerna Mark och Bark. Vi har en stark marknadsposition och utvecklat flera nya verksamheter och produkter. Förutom de mer vanliga arkeologiska och byggnadsantikvariska uppdragen har vi även arbetat hårt för att länets kommuner ska revidera sina föråldrade kulturmiljöprogram. Detta har vi sett som strategiskt viktiga samarbeten och uppdrag och nått framgång med hittills hälften av länets kommuner och jobbar målmedvetet vidare. Detta har också lett till ett strategiskt arbete tillsammans med regionen och länsstyrelsen kring en plattform för ett förstärkt kulturarvsarbete i Kalmar län. 2016 mottog vi ett 2:a pris från vår arbetsgivarorganisation KFS för vårt arbete med affärsmässig samhällsnytta. Det uppmärksammades särskilt att vi lyckats skapa nya produkter och tjänster inom området kulturmiljöpedagogik samt verkat för en hållbar utveckling.

Fortsatt arbete

Vi fortsätter att utveckla nya tjänster och produkter och knyter det allt starkare till läns museets strategiska plan inom områdena; *En kulturarvsinstitution i tiden*, *Lockande länsmuseum* och *Bäst på plats*. Stiftelseformen har möjliggjort att överskott enskilda år har kunnat användas för strategisk verksamhetsutveckling. Inom uppdragsarkeologin har vi tillsammans med ESRI Inc. utvecklat helt nya digitala arbetssätt som har fått internationell uppmärksamhet. Dessa digitala arbetssätt används numera även inom den bebyggelseantikvariska verksamheten och möjliggör starkt effektiviserade arbetsmetoder och helt nya möjligheter att kommunicera resultaten till medborgarna.

Varför viktigt

En differentierad finansiering och breddat arbetssätt leder till en utvecklad verksamhet, ökad volym större måluppfyllelse och breddade externa nätverk inom många samhällssektorer.

Vi vill i detta sammanhang också lyfta problemet med den nuvarande innovationsstödjande strukturen med aktörer som ex Almi och Science parks där möjligheterna att arbeta och stödja verksamhetsutveckling inom en organisation som ett länsmuseum är ytterst begränsad p.g.a. organisationsformen. Affärsrådgivare Athinna Papadopoulou på Almi Företagspartner i Kalmar AB skrev efter ett möte detta utlåtande:

”Efter möte och samtal med företrädare för Kalmar läns museum är det min uppfattning att läns museet är en viktig motor i Kalmar län för såväl kulturhistorisk inriktat bevarande och utvecklingsarbete i regionen. Läns museet utgör också en kugge för att bidra till att höja (ut)bildningsnivån i regionen inom sin nisch och via forskning inom exempelvis arkeologi skapas möjligheter till kommersiella spin-offer som kan bidra till ett än mer diversifierat näringsliv i länet. Detta bedömer jag leder till en positiv utveckling och ökad attraktionsförmåga och ökad arbetsmarknad till regionen i en förlängning. Kalmar läns museum präglas av en stark innovationskraft och entreprenöriell anda. Jag är kort och gott grymt imponerad av läns museets engagemang och det arbete de utför!”

Exempel 2

Samhällsutveckling och verksamhet:

”Utveckling i partnerskap inom andra verksamhetsfärer än kulturen och i nya allianser. Samverkan och samarbete inom och utom regionen utifrån rollen som regionens kollektiva minne och genom tillgängliggörandet av samlingarna och den kunskap museet förvaltar.”

Mål och genomförande

Kalmar läns museum har sedan 1980-talet arbetat med tidsresor. Syftet var ursprungligen att lära ut och levandegöra den lokala historien. Idag är syftet att arbeta med historia och kulturarv för att arbeta med och påverka dagens och framtidens samhällsfrågor. Inget ämne har varit oss främmande och vi har arbetat med konflikthantering på Balkan, hederskulturer i Tanzania och äldreomsorg och livskvalitet i Sydafrika. Dessa frågor har vi också arbetat med på hemmaplan i Kalmar län och andra delar av Sverige. Vi fick ett riktat treårigt regionalt uppdrag att arbeta med Hälsa & kultur och kunde utveckla metoderna vidare. Med erfarenheterna från Sydafrika fick vi också uppdraget att utveckla ett äldreboende i Mörbylånga kommun. Hela personalen utbildades i tidsresor, livsberättelser och orienterades i de tidsåldrar då de boende hade varit i sina krafts dagar. Ett boende med dåligt rykte vändes till ett boende där människor både vill bo och arbeta. Arbetet med äldreomsorgen har visat att historia, kulturarv och människors livsberättelser verkligen kan bilda utgångspunkt för att göra skillnad i vardagen.

Uppnådda mål

Kalmar läns museum har sedan flera år ett utvecklat samarbete med äldreomsorgen och några boenden har kulturarv som sin profil. Genom projekt med deltagare från såväl Kalmar län som Sydafrika har inspiration och arbetsmetoder delats över nationsgränser. Med inspiration från Sydafrika har såväl trädgårdsfester som dansbanekvällar för de äldre ordnats, med uppemot 500 deltagare.

Fortsatt arbete

Under pandemin kom det flera utlysningar om att ordna aktiviteter för de äldre. Snabbt skrev vi ansökningar och beviljades medel från såväl Postkodlotteriet som Kampradstiftelsen och med kort varsel ordnades minnesväskor som roteras till boenden i länet. Tack vare väl upparbetade kontakter kunde detta verkställas och nå full effekt på bara några veckor. Mörbylånga kommun är nu nationellt utvald att tillsammans med fyra andra kommuner jobba med utveckling av äldreomsorgen. Vi bedömer att Kalmar läns museum har haft en väsentlig del i att detta utvecklingsarbete nu uppmärksammas och tas vidare.

Varför viktigt

Exemplet visar hur museiverksamhet kan utvecklas inom icketraditionella områden och skapa bättre livskvalitet för nya målgrupper.

Mer att läsa

KULT nr 3/14

Livsberättelser, Kultur & Hälsa Linneus University Press. Red: Motzi Eklöf &
Margareta Petersson. Sid. 67 ff.

Kulturen i Lund

Stadsantikvariefunktionen i Lund

Kontaktperson: museichef Gustav Olsson eller avdelningschef Conny Johansson Hervén.

Samhällsutveckling och verksamhet

Staden växer och förändras, men hur gör man detta utan att förlora viktiga värden. Lösningen blev stadsantikvariefunktionen i Lund.

Mål och genomförande

Sedan 1961 finns Sveriges första stadsantikvarietjänst utanför Stockholm på Kulturen. Genom att kommunen valt att placera tjänsten vid ett fristående museum säkrar man en oberoende röst i stadsbyggnadsarbetet. Rollen har utvecklats och anpassats i takt med samhällsutvecklingen.

Uppnådda mål

Stadsantikvarien har utvecklats till en funktion med stark integritet och uppfattas som en oberoende röst. En bedömning är att stadsantikvariefunktionens starka integritet medverkat till en mer hållbar stadsbyggnad i Lund.

Fortsatt arbete

Kulturhistoriska museet (Kulturen) fortsätter att utveckla arbetet tillsammans med Lunds kommun i syfte att ytterligare integrera kulturmiljöaspekten och andra av museets tjänster i stadsbyggnadsfrågorna.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Vi vill särskilt lyfta exemplet eftersom det visar hur ett fristående museum kan användas som en garant för en oberoende röst i samhällsutvecklingen.

Körkortslärare

Kontaktperson: museichef Gustav Olsson eller avdelningschef Yvonne Andersson.

Samhällsutveckling och verksamhet

Antalet skolelever ökar mycket, men lönepengarna till museipedagoger ökar inte alls. Lösningen blev körkortslärare.

Mål och genomförande

Trots att Lund bara har ca 10 % av Skånes befolkning finns här 25 % av Skånes

gymnasieelever (de reser in från andra kommuner inom ramen för det fria gymnasievalet i Skåne). För att kunna hantera en stor mängd skolbesök med en mycket begränsad personalresurs har vi en funktion som vi kallar ”körkortslärare”. Det innebär att lärare får en utbildning i hur museet fungerar och sedan på egen hand kan använda våra utställningar och vårt innehåll fritt som underlag för sina klasser.

Uppnådda mål

Många lärare använder Kulturen i sin undervisning. Stora grupper av elever tar del av museets innehåll.

Fortsatt arbete

Vi längtar efter en utveckling av skapande skola-konceptet så att den typen av finansiering kan finnas även för ren kulturarvsförmedling, även om den inte innefattar eget skapande.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett ”gott exempel”

Vi vill särskilt lyfta exemplet eftersom det visar hur man kan möta en del i samhällsutvecklingen (fler elever) i ett läge med knappa resurser.

Ett levande friluftsmuseum: Kulturens Östarp

Kontaktperson: museichef Gustav Olsson eller intendent Per Larsson.

Samhällsutveckling och verksamhet

I den gröna omställningen kan ett levande friluftsmuseum bidra till fördjupade perspektiv och inspirera till nytänkande.

Mål och genomförande

Kulturens museigård Kulturens Östarp inrättades 1924 för att bevara ett helt landskapsavsnitt och visa en integrerad helhet med liv, arbete, landskap, djur och växter. Det holistiska perspektivet har gjort att Kulturens Östarp har använts av utbildningar och forskare vid universitetet samtidigt som det har kunnat vara plats för skolprogram för grundskolan. Just nu arbetar vi för att sätta fokus på hållbara lösningar i det förindustriella agrarsamhället.

Uppnådda mål

Kulturens Östarp är i slutfasen av processen att bli kulturresevat. Anläggningens potential som ämne för forskning och inspiration har tydliggjorts.

Fortsatt arbete

Vi fortsätter att utveckla helhetsaspekten och det ekologiska perspektivet. Vi fortsätter att utveckla samarbeten med forskning och omgivning.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Vi vill särskilt lyfta exemplet eftersom det visar hur den historiska aspekten kan användas framåtsyftande i en stor samhällsomställning och även eftersom det visar att ett museum även kan handla om natur och ekologi.

Länsmuseet Gävleborg

Ohtsedidh – Samiska kulturyttringar i Mellansverige

Ohtsedidh är ett samarbetsprojekt mellan Länsmuseet Gävleborg, Dalarnas museum, Västmanlands länsmuseum och Gaaltije – sydsamiskt kulturcentrum. Syftet är att utforska och uppmärksamma den samiska kulturhistorien i de tre länen.

Länsmuseet Gävleborg har gjort flera arkeologiska undersökningar av så kallade sockenlappbostäder i Hälsingland. Viktiga fynd har utökat kunskapen om en av Sveriges nationella minoriteter. Det publika intresset har och är varit stort, såväl från besökare vid utgrävningsplatserna som vid visningar och föreläsningar.

Ohtsedidh vill synliggöra och sprida kunskap om ett samiskt kulturarv utanför dagens renskötselområde. En samisk befolkning har sedan lång tid funnits i Mellansverige. Trots att källorna är många vet vi väldigt lite om den samiska kulturhistorien i regionen. Det finns inte bara en samisk historia: Fjällsamernas säsongsvistelser, sockenlappar, skogssamer och samer på tillfälliga besök. De har lämnat olika spår i såväl arkiven som i landskapet. Vilka var dessa sydliga samer och hur yttrar sig deras kulturarv?

Projektet har 2020 producerat en vandringsutställning och tagit fram ett pedagogiskt material för skolan. Utställningen visas nu i de tre länen.

En effekt av Ohtsedidh är att kunskapen om den samiska kulturen i mellansverige skrivs om. Bilden av Sverige som ett mångkulturellt land blir tydligare.

Arbete mot psykisk ohälsa bland barn och ungdomar

På uppdrag av Region Gävleborg drev Länsmuseet under våren 2015 "Kultur på recept", ett projekt för personer med lättare psykisk ohälsa. Syftet med projektet var att hjälpa människor tillbaka till ett mer aktivt liv och ett socialt sammanhang. Många sjukskrivna blir isolerade eller isolerar sig själva. Det blir lätt en ond cirkel som kan vara svår att bryta. Att delta i olika kulturaktiviteter tillsammans med andra i liknande situation kan vara en hjälp tillbaka till ett mer aktivt liv.

Arbetet mot psykisk ohälsa fortsatte efter 2015 och har varit ett samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg, Region Gävleborg, Gävle kommun och ett flertal föreningar. Projektet innehöll olika delar, av vilka den viktigaste var de direkta

mötena mellan museets pedagog och mindre grupper i museet. Som metod användes skapande verksamhet i kombination med visningar och samtal i museets konst – och kulturhistoriska samlingar för att reflektera över livet, samhället och den egna individen. Barn och ungdomar har vid flera tillfällen ställt ut bilder och texter i museet. Två vandringsutställningar, Extra allt och Under ytan, producerades och har visats på många platser i Gävleborgs län. Arbetet mot psykisk ohälsa har även påverkat programverksamheten, föreläsningar i ämnet och 2019 en utställning med en konstnär som uttrycker sina känslor inför moderns självmord.

Effekten på kort sikt har varit uppbyggnaden av ett fungerande nätverk mellan museum, Region och kommun, liksom att utställningar och föreläsningar har bidragit till att skapa kunskap om barn och ungas psykiska ohälsa. Det ska också sägas att museibesöken och konstupplevelserna har betytt mycket för deltagarna.

På längre sikt handlar effekterna om att påvisa hur en kulturinstitution är en resurs inom frågor om vård och hälsa.

Norrbottens museum

Kontaktperson: Margaretha Lindh, länsmuseumchef.

Samverkan med regionen och länsstyrelsen

Norrbottens museum deltar i Region Norrbottens interna arbetsgrupp som yttrar sig för regionens räkning avseende kommunernas översiktsplaner. Fokus ligger på att, utifrån museets kompetens lyfta kulturmiljövärdena i länets samhällsplanering.

Museet samverkar med Länsstyrelsen i Norrbotten vid genomförande av fördjupningsutbildningar kopplat till Boverkets och Riksantikvarieämbetets utbildningsmaterial som rör kulturvärden i plan- och bygglagssystemet.

Målgruppen är plan- och bygglovshandläggare i Norrbottens kommuner.

Antikvariskt stöd till kommunerna

Ett nytt sätt att arbeta med antikvariska stöd till kommunerna har precis lanserats. Det innebär en struktur som omfattar både kostnadsfri rådgivning och en avgiftstrappa för fördjupat stöd. Till kommuner som saknar kommunantikvarie erbjuder museet fördjupat handläggarstöd mot en kostnad.

Vi är planeten

Norrbottens publika museibygnad i centrum har lyckats bli en riktig mötesplats med nya målgrupper i fokus. Analyser av framgångsfaktorerna har skett via statistikanalys, feedback från externa samarbetspartners samt löpande muntlig dialog med invånarna. Innan covid-19 hade museet cirka 200 besökare per dag, varav minst 100 ungdomar. Som ett led i att forma museibygnaden till en verklig mötesplats där delaktighet står i fokus har museet skapat utställningen *Vi är planeten*. Det är en utställning där barn, ungdomar, företag, organisationer, civilsamhället med flera via interaktiva uttryck ska få kunskap, inspiration och verktyg att arbeta med hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Bland annat genom att delta i ett kompisråd som består av lågstadiesbarn och som fungerar likt ett FN-parlament där de får chans att diskutera med experter. Utställningen är en testbädd för museets nya pedagogiska inriktning som bygger på deltagande via aktiviteter och gamification.

Under samma himmel

För att verka för kunskap och kulturupplevelser i relation till den bredare samhällsutvecklingen jobbar Norrbottens museum även med basutställningen *Under samma himmel* som kommer att innehålla 7 stycken delutställningar när den är färdig. Tillgängligheten är en nyckelfaktor i projektet då Norrbottens län är stort och vidsträckt. 250 000 invånare bor på en fjärdedel av Sveriges yta. Under samma himmel består därför av både fysiska utställningar och i dagsläget av en digital utställning där fler är under utveckling. Två delprojekt har producerats och de är målgruppsanpassade. *Födelse* riktade sig till ungdomar utanför normen och *Mark* till barn 5–11 år. Båda utställningarna bygger på kulturhistorisk fakta. *Mark* handlar om hur mark- och naturtillgångarna i Norrbotten brukats. Den involverar även hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och bygger på interaktiva lekstationer för barn via modern utställningsformgivning och flera program kommer att genomföras i den.

Övergripande

Anledningen till att Norrbottens museum lyfter dessa exempel är att vi ser att vi når störst effekt genom samverkan och samarbete. Länet är stort. Museet har en bred kunskap och kompetens som efterfrågas i många sammanhang i samhället, men har inte resurser att vara operativa på alla platser och alla nivåer som efterfrågas. Museet måste därför arbeta strategiskt med rätt partners för att nå största möjliga effekt gentemot medborgare, näringsliv och offentlig sektor.

Regionmuseet Kristianstad

Företagsutveckling genom kulturarv

Museum och kontaktperson: Regionmuseet i Skåne, Karin Haglund.

Samhällsutveckling och verksamhet

Regionmuseet driver projektet Craft Go som arbetar med mikroföretag inom hantverk och design för att stödja dem i sin verksamhetsutveckling, produktutveckling och marknadsföring genom att använda kulturarvet som utgångspunkt. Projektet delfinansieras av Interreg Öresund-Kattegatt-Skagerak och involverar förutom Regionmuseet även en företagsinkubator i Sverige (Krinova), en Norsk organisation som arbetar med besöksmålsutveckling och hantverk (Norges Vel) och en dansk organisation som arbetar med företagsutveckling (Lifestyle and design cluster). Genom projektet främjar vi företagsutvecklingen och stödjer mikroföretag att öka sin lönsamhet och bidrar därmed till den ekonomiska utvecklingen, tillväxt och att på sikt skapa arbetstillfällen.

Mål och genomförande

Projektet kommer att rekrytera ett antal mikroföretag som vill ha stöd i sin utveckling. Dessa får delta i workshops och får handledning kring varumärke, värdeskapande, storytelling, kulturarv, produktutveckling. Vi kopplar det även till det internationella Economusé-nätverket och gör det möjligt för företag som vill att få stöd i utvecklingen till ett economusé som är ett besöksmål där besökaren både får en berättelse kring hantverket och produkten (utställning), man kan få se hantverket utföras och man kan köpa produkter. Målet är att i Skåne skapa tre Economuséer och stödja 30 företag som genom att inspireras av och använda kulturarvet ska kunna skapa nya produkter eller skapa mervärden till sina produkter genom att ge dem en berättelse, ett sammanhang, en ny design eller förpackning. Regionmuseets roll i detta är att erbjuda workshops kring kulturarv, visningar i magasin för inspiration, diskussioner kring hur museibutiker fungerar och vad de efterfrågar, utbildning i hur man pedagogiskt lägger upp en berättelse om hantverket, platsen eller produkten, eller hur man skapar en liten utställning. Andra parter i projektet har delar som handlar om varumärke, marknadsföring och liknande.

Uppnådda mål

Projektet startade i januari 2020, så på grund av Corona-pandemin har det varit svårt att genomföra praktiska workshoppar och rekrytera företagare. En förstudie tog fram verktyg för att strukturera företagare nya kunskaper i olika moduler

och man inventerade också företagets behov av stöd. Hittills har arbetet handlat mycket om att ställa om till digitala metoder för att genomföra det projektet vill uppnå.

Fortsatt arbete

Projektet kommer att fortsätta under 2021 och 2022. Därefter har vi en effektiv metod och kunskap om hur mikroföretag av denna typ bäst kan stödjas och vi hoppas kunna erbjuda stöd till företagare, men då antingen i mindre skala som enskilda workshops, seminarier och korta utbildningar, eller genom att ta betalt för utbildningen om den är mer omfattande.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Projektet visar hur museer kan ha en viktig roll inom andra sektorer. Vi använder våra samlingar, kunskaper och kompetenser för specifika målgrupper – i detta fall företagare. Vi gör inte något vi inte är, men vi använder vår kompetens i att skapa berättelser och förmedla dessa på olika sätt, vår kunskap om arkivmaterial, samling och hur dessa kan utnyttjas och inspirera, och för denna kunskap vidare till ett nytt sammanhang, där företagarna kan använda dem i ny kontext. På det sättet används våra resurser till andra syften eller målgrupper än de traditionella. Samtidigt är det också ett exempel på att Regionmuseet vidgar sina perspektiv genom att arbeta med andra länder. Även om vårt uppdrag är Region Skåne kan verksamheten och arbetet lyftas och få nya perspektiv och impulser genom samverkan med museer i andra länder.

Regis

Museum och kontaktperson: Regionmuseet i Skåne, Anna Hansen och Kulturen, Gustav Olsson.

Samhällsutveckling och verksamhet

Regis är en ekonomisk förening som har Regionmuseet i Skåne, Kulturen och Malmö museer som medlemmar. Det är ett socialt företag som sysselsätter personer med olika typer av funktionsvariationer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Företaget arbetar med digitalisering på olika sätt. Framför allt arbetar man med digitalisering av museernas material, men även åt kommuner, privatpersoner och olika föreningar är uppdragsgivare. På det sättet bidrar föreningen med att bevara kulturarvet långsiktigt och göra det mer tillgängligt genom att det är i digital form. Samtidigt bidrar man till samhället genom att erbjuda riktiga arbeten åt personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden och bidrar därmed till den sociala sammanhållningen i samhället.

Mål och genomförande

Målet är att erbjuda tjänster av hög kvalitet till kulturarvsorganisationer och andra organisationer när det gäller digitalisering. En del av verksamheten är Kulturarvs-IT, men Regis arbetar också med att anställa personer som får andra typer av stöd, praktikplatser, arbetsträning och liknande för att skapa arbetstillfällen åt personer som annars sannolikt skulle bli arbetslösa. Regis har verksamhet i Kristianstad, Malmö, Lund och Landskrona.

Uppnådda mål

Verksamheten har förändrats över tid, men har fortfarande digitalisering av kulturhistoriskt material som sin kärna, men även andra digitaliseringstjänster har tillkommit, så som arbete med GIS åt kommuner. Verksamheten sysselsätter ett flertal personer och har kontinuerlig efterfrågan på sina tjänster.

Fortsatt arbete

Arbetet kommer att fortsätta, men diskussion fortgår kring utveckling av nya tjänster för kulturarvssektorn gällande digitalt material.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Många museer arbetar på olika sätt med att ta ett socialt ansvar genom att erbjuda arbete, arbetsträning och liknande för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden eller har särskilda behov. Lönebidragsnivån är en viktig fråga för många museer, eftersom flera museer – och Regis – har flera anställda med lönebidrag. Regis visar på att man kan ta ett stort socialt ansvar, samtidigt som man utvecklar och erbjuder tjänster som är efterfrågade och behövs i sektorn så att digitaliseringsarbetet av museernas samlingar fortsätter.

Föreläsning i Ekeby

Museum och kontaktperson: Regionmuseet i Skåne, Johan Dahln.

Samhällsutveckling och verksamhet

Den ökade polariseringen mellan stad och landsbygd och synen på landsbygden som en plats där inget händer och där man inte kan bo – kontra synen på landsbygden som en plats för större livskvalitet är ett problem som ökar. Regionmuseet ser det därför som viktigt att åka ut till mindre orter i regionen och ha visningar, föredrag, pedagogiska program och liknande för att bidra till att hålla landsbygden och mindre orter levande och attraktiva att bo i. Detta är något många läns museer gör – man tar sitt uppdrag att verka i sina regioner på stort allvar och

försöker komma ut till befolkningen. Detta är något som också skiljer Läns museer från många andra museer som främst bedriver sin verksamhet på en plats eller i en kommun.

Mål och genomförande

När vi har andra typer av ärenden eller uppdrag på mindre orter försöker vi göra någonting för allmänheten i samband med detta. Regionmuseets mål är att göra någonting i varje kommun varje år – i Skånes 33 kommuner innebär det ett stort arbete. Vid det senaste tillfället höll en byggnadsantikvarie en föreläsning i Ekeby, en liten ort i västra Skåne. Intresset var så stort att besökarna fick delas upp i grupper och hon fick hålla föreläsningen tre gånger. På det sättet har museet en väldigt stor betydelse på mindre orter, det finns ett stort intresse för den lokala historien och kulturen där museet med små insatser bidrar till att skapa ett socialt arrangemang som får folk att mötas och känna stolthet över sin ort, istället för att känna sig åsidosatta gentemot större städer.

Uppnådda mål

De senaste två åren har Regionmuseet haft någon sorts verksamhet i samtliga Skånes kommuner, men alla dessa har inte varit öppna för allmänheten. Det har varit kurser om kulturvården i skogen för skogsägare, möten med församlingar kring renoveringar av kyrkor och mycket annat som varit riktat mot specifika grupper. Det är dock alltid stor efterfrågan och intresse då Regionmuseets personal kommer ut i de mindre orterna, så det är en del av verksamheten som bör lyftas fram, även om varje liten insats inte är så uppseendeväckande.

Fortsatt arbete

Regionmuseet kommer att fortsätta arbeta med att i möjligaste mån erbjuda publika aktiviteter ute i mindre samhällen, för att hela regionen ska känna att vi är deras Regionmuseum och för att sprida kunskap.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Detta är något alla Läns museer gör, men lätt att glömma som en anspråkslös del som ingår i det löpande arbetet. Det är dock en viktig del för att skapa ett sammanhållet samhälle och motverka den polarisering som ökar mellan stad och landsbygd. Det är också något som skiljer Läns museernas verksamhet från många andra museer, som inte har samma uppdrag att finnas i ett stort geografiskt område. På det sättet är Läns museerna bra på att täcka in hela landet och finnas för befolkningen i Vilhelmina, Ytterhogdal, Ekeby eller Perstorp med föreläsningar, kurser, arkeologiska grävningar, byggnadsvård, visningar, rådgivning till allmänheten, pedagogiska program och mycket annat.

Stiftelsen Hallands läns museer

Kulturmiljö Halland, Hallands kulturhistoriska museum, Hallands konstmuseum.

Om bidrag till regional utveckling

Stiftelsen Hallands läns museer Halmstad och Varberg består av Hallands Konstmuseum och Hallands kulturhistoriska museum. Båda verksamheterna har regionala uppdrag vars syfte det är att bidra till konst- kultur- och kulturarvs-utveckling och till Region Hallands vision ”Den bästa livsplatsen”.

Konst i Halland är ett regionalt resurscentrum som drivs av Hallands Konstmuseum på uppdrag av och i samarbete med Region Halland. Återkommande dialoger med konstutövare, tjänstepersoner, politiker och civilsamhälle i Halland formar inriktningen på resursverksamheten.

I fokus för den verksamhet som bedrivs står att stödja, synliggöra och främja utvecklingsarbete kring bild- och formkonstområdet i Halland. Det handlar t.ex. om att genomföra fortbildningar/seminarier, pedagogiska satsningar, residensprojekt och utlysning av vistelsestipendier för att stimulera nationella och internationella utbyten och samarbeten. Vidare om att driva utställningsarrangörsnätverk och informationsarbete. Konst i Halland svarar också för rådgivning kring bild- och formutvecklingsfrågor i regionen. Verksamheten vänder sig till såväl fria aktörer som kommuner och civilsamhälle.

Hallands kulturhistoriska museum ger rådgivning om byggnadsvård och samlingsförvaltning till kulturarvsaktörer i hela länet, såsom enskilda museer, hembygds museer och hembygdsföreningar. Museet har också filialmuseer i länet som till stora delar drivs genom samverkan med civilsamhället. Uppdraget handlar om att värna de gemensamma kulturarvsresurserna och bidra till goda förutsättningar för det ideella kulturarvsarbetet. Genom stöd till engagerade medlemmar, som många gånger är seniorer, upprätthålls ett aktivt historieberättande och hälsofrämjande sociala sammanhang för en äldre befolkning.

Om insatser för socialt utsatta grupper på arbetsmarknaden

Hallands kulturhistoriska museum har i drygt tjugo år deltagit i Kulturarvs-IT i samarbete med Varbergs kommun. Fem medarbetare med olika behov av särskilt anställningsstöd har tillsammans med arbetsledarfunktionen som finansieras av Riksantikvarieämbetet, bidragit oerhört mycket till museets digitalisering och

digitala förmedling av samlingarna. Hallands konstmuseum har en motsvarande verksamhet i *Bildstationen*, som också funnits sedan millennieskiftet. Bildstationen engagerar ett tiotal personer; medarbetare, arbetsledare och assistenter. Det halländska bild- och formarvet har genom denna verksamhet blivit mer tillgängligt för allmänheten. Utöver dessa aspekter är verksamheterna berikande för hela organisationen. De skapar en större mångfald bland museipersonalen och bidrar till breddade perspektiv på livet och världen, vilket är avgörande kompetenser, både i tolkningen av konst och kulturarv och i mötet med våra brukare oavsett vilka de är.

Stockholms läns museum

Kontaktperson: Annelie Kurttila, museichef

Under 2018 fick Stockholms läns museum ett nytt tudelat uppdrag av Region Stockholm; att vara en expertinstitution riktad till kommuner, hembygdsrörelse och civilsamhälle inom våra ämnesområden och att vara ett digitalt museum med uppgift att samordna vetenskaplig insamling, bearbetning och förmedling av kunskaper om hela regionens kulturmiljö, kulturarv, konst och hemslöjd. Samma år lämnade verksamheten museibyggnaden, avknoppade den arkeologiska uppdragsverksamheten och flyttade till ett kontor utan publika lokaler. Ett intensivt arbete påbörjades för att utforska det nya uppdraget, våren 2019 färdigställdes museets digitala strategi och i september förra året lanserades det digitala museet vid en pressträff. Men utforskandet kring hur vi ska presentera vårt material och bedriva digital insamling fortsätter.

Trots den digitala inriktningen möter vi även våra målgrupper fysiskt genom utbildningar, programverksamhet och dokumentationer. Nedan beskrivs några av de verksamheter som vi bedriver.

Platsverkstan

Museum och kontaktperson: Stockholms läns museum, Moa Beskow.

Samhällsutveckling och verksamhet

En av de mest centrala delarna i den Regional utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUF 2050) handlar om att utveckla en tät och flerkärnig region. I RUF 2050 pekas åtta regionala kärnor eller utvecklingsnoder ut: Märsta, Barkarby, Kista-Sollentuna-Häggvik, Täby centrum-Arninge, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge centrum och Södertälje. Här kommer stora förändringar att ske. Den svenska samhällsplaneringen bygger på en demokratisk tanke där allmänheten på kommunal nivå, genom samråd och utställningar, ska ges möjlighet att tillgodogöra sig information om kommande planer och berörda att göra sina röster hörda. Tanken bakom processen är att ett tydligt medborgarperspektiv ska ge bättre beslutsunderlag och samtidigt föra politik och lokalsamhälle närmare varandra. Men processen är ifrågasatt och långt ifrån alla engagerar sig.

Genom Stockholms läns museums uppdrag som bygger på att vara en förmedlande länk mellan samhällsutvecklingen, historien och lokalsamhället har vi arbetat fram det metodutvecklande projektet Platsverkstan för att ta tempen på de åtta regionala

kärnorna. Vad tycker invånarna? Vilka berättelser lyfter de fram? Vilka minnen är kopplade till platsen, vad anser de är bra och vad kan bli bättre?

Mål och genomförande

Sedan 2016 driver Stockholms läns museum projektet Platsverkstan som syftar till att skapa möjlighet till delaktighet och engagemang kring det gemensamma kulturarvet. Målet är att öka kunskaperna om kulturarvets materiella och immateriella innehåll och betydelse på de åtta platser som pekas ut som regionala stadskärnorna i RUFSS 2050 genom att föra dialog om platserna. Platsverkstan riktar sig i första hand till länsinvånarna men vi samarbetar med kommunerna och bjuder in dem att medverka och också ta del av det material som skapas under projektets gång. Museets roll är både som en demokratisk arena och som förvaltare av det gemensamma minnet. Platsverkstan bidrar till att skapa förståelse kring förändringen och utbyggnaden av de regionala stadskärnorna i Region Stockholm och vad det innebär för länsinvånarna.

I Platsverkstan utgår vi från människorna som bor eller verkar på den aktuella platsen och projektet består av olika aktiviteter med utgångspunkt i historia, bebyggelse och kulturmiljö. Vi möter både individer och grupper i samtal och intervjuer, vandringar och visningar och dokumenterar vardagslivet genom att samla berättelser och bilder.

Uppnådda mål

I september 2020 har vi bedrivit verksamheten på fyra platser: Märsta (Sigtuna), Södertälje, Barkarby (Järfälla) och Flemingsberg (Huddinge). Resultatet sprids till allmänheten via till exempel poddar, digitala stadsvandringar och mindre fysiska utställningar.

2016 Märsta (Sigtuna)

- Utställning i Märsta kulturlänk som byggde på deltagarnas berättelser om och visioner för ett förändrat Märsta som vi samlat in genom de aktiviteter som vi genomfört på plats: Stadsateljéer, berättaraftnar, fotopromenader, filmade berättelser i vår berättarautomat, ett 100-tal ifyllda enkäter och djupintervjuer.

2017 Södertälje

- Utställning i Södertälje kommunhus som visade bilder från den fototävling som genomfördes tillsammans med Länsidningen i Södertälje, kompletterade citat från omkring 25 intervjuade personer samt svar från ett 60-tal enkäter. Vi genomförde även stadsvandringar med deltagare från

Röda korsets språkcafé och engagerade sommarlovslediga barn i Hovsjö
att rita och måla ”Platsen i mitt hjärta”.

2018/19 Barkarby (Järfälla) och Flemingsberg (Huddinge)

- Utställning i Herresta bibliotek (Barkarby) som byggde på det material som tre sommarjobbare (anställda av kommunen men handledda av museets personal) samlat under tre veckor: fotografier, intervjuer och reflektioner, samt citat från intervjuer och enkäter genomförda av museets personal.
- Sju poddavsnitt om Barkarbystaden som handlar om dess tidiga historia, om hur det är att leva där idag och om visionerna för området. Vi har samtalat med boenden, arkeologer, arkitekter, planerare och politiker.
- Dokumentation från djupintervjuer med 16 personer och enkätsvar från 73 personer som lämnades till kommunen.
- Digital stadsvandring (VR) i Barkarbystaden med intervjuer och fördjupning.
- Tre poddavsnitt om Flemingsberg som handlar om dess tidiga historia, om hur det är att leva där idag och om visionerna för området. Vi har samtalat med boenden, arkeologer, planerare, strateger och politiker.
- Digital stadsvandring (VR) i Flemingsberg med intervjuer och fördjupning.
- Tre träffar med samtal, kulturmiljö- och konstvandringar i området, med deltagare från språkcaféet Källan i Flemingsberg
- Tre workshoppar med föreningen Seriestorm på fritidsgården Ungzon i Flemingsberg för ungdomar på temat Här bor jag!
- Dokumentation från djupintervjuer med 10 personer.

Fortsatt arbete

Vi arbetar just nu med att utveckla projektet mot en högre grad av delaktighet genom att undersöka möjligheter att låta deltagarna själva påverka insamling och representation och att medverka i utformandet av kommande projekt.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett ”gott exempel”

Genom projektet Platsverkstan har vi haft möjlighet att föra dialog med invånare i områden som står inför stora förändringar kring vilka kvaliteter och utmaningar

som finns områdena och förmedla dessa röster till kommunerna. De boende har också fått möjlighet att på ett djupare plan få insikter om platsens historia och vilka planer som finns kring områdena.

Dokumentation

Annelie Kurttila (2017): "Platsverkstan - berättelser om Märsta" i (red) Pål Brunnström och Ragnhild Claesson, *Creating the City – Identity, Memory and Participation [Malmö]: Institute for studies in Malmö's history*, Malmö University.

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/06/20/stenyxorna-platsverkstan-i-barkarbystaden-del-1/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/07/04/boplatsen/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/07/18/gravarna-platsverkstan-i-barkarbystaden-del-3/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/07/18/kalvshalla/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/08/08/barkarbystaden-platsverkstan-i-barkarbystaden-del-5/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/08/22/visionerna-platsverkstan-i-barkarbystaden-del-6/>

<http://stockholmslansmuseum.se/2018/09/05/byggstenarna-platsverkstan-i-barkarbystaden-del-7/>

Digital stadsvandring i Barkarby med intervjuer och fördjupning (360):

https://vr.spinviewglobal.com/barkarby_360/?s=pano48687

<https://stockholmslansmuseum.se/2019/01/04/flemingsberg-visionerna/>

<https://stockholmslansmuseum.se/2019/01/11/arkeologi-kulturmiljo-i-flemingsberg/>

<https://stockholmslansmuseum.se/2019/03/01/platsverkstan-flemingsbergsandan/>

Digital stadsvandring i Flemingsberg med intervjuer och fördjupning (360):

https://vr.spinviewglobal.com/flemingsberg_360/?s=pano49652

Stockholms läns museum är ett ovanligt museum i den bemärkelsen att vi inte har stora föremålssamlingar. Vi har de facto inga föremålssamlingar alls. Det vi däremot har är en fotografisk samling som i huvudsak består av tre delar: fotografier som tillkommit i tjänsteutövningen hos museets antikvarier och fotografer, fotografier som tillkommit genom gåvor och depositioner från andra institutioner, myndigheter, företag och privatpersoner samt en tredje del som består av bilder insamlade genom Samtidsbild, som är museets satsning på att samla fotografier som beskriver vår tid. Det är av stor vikt för länsmuseumet att fortsätta utveckla samlingarna genom att samla in nytt material från vår digitala tid, och genom att driva samarbeten med andra parter i samhället som har värdefullt kulturhistoriskt material.

Samtidsbild

Museum och kontaktperson: Stockholms läns museum, Elisabeth Boogh.

Samhällsutveckling och verksamhet

Fotografier i museernas samlingar utgör en väsentlig del av vår historia och används ofta som källmaterial. För att samlingarna ska vara representativa måste de innehålla en mångfald av berättelser och perspektiv. Därför samlar vi både nya, digitala fotografier och äldre analoga fotografier. Inriktningen på att samla digitala fotografier grundar sig dels i att de är flyktiga till sin natur och mindre beständiga än äldre pappersfotografier och glasnegativ. Sättet att kommunicera med fotografi och vilka motiv som förmedlas förändras snabbt, i synnerhet med tanke på utvecklingen av sociala medier, vilket är viktigt för läns museet att fånga upp.

Samtidsbild är en digital plattform i form av app och webbsida där medborgare i länet bidrar genom att ladda upp egna samtida fotografier. Fotografier som berättar om det egna livet, skeenden och företeelser i vår samtid.

Mål och genomförande

Samtidsbild startade redan 2011 med syfte att öka representationen i museets samlingar och att skapa förutsättningar för att göra medborgarna delaktiga i skapandet av vårt gemensamma kulturarv och minne. Medborgarna bjuds in att direkt påverka samlingarnas innehåll genom att alla fotografier som laddas upp till tjänsten blir del av museets samlingar. De långtidslagras och är publikt sökbara på museets webbplats på samma sätt som museets övriga digitala samlingar och arkiv.

Samtidsbild fungerar alltså som en öppen kanal in till museet där medborgaren antingen kan välja fritt bland sina egna bilder, eller delta i något av de insamlingsinitiativ som museet introducerat. En del av insamlingarna används direkt genom att de blir del av en utställning, som till exempel var fallet vårvintern 2016 då några av de 163 000 asylsökanden som flytt till Sverige laddat upp bilder från flykten och den första tiden i Sverige till Samtidsbild. Andra insamlingsinitiativ är del av museets pågående samtidsdokumentationer där fotografierna utgör en viktig del då de är medborgarnas egna röster.

Uppnådda mål

Samtidsbild innehåller idag nära 5 000 digitala fotografier, som är del av vårt kollektiva minne.

Fortsatt arbete

Under 2020 ligger fokus på insamlingen på minnen i sociala medier. Sociala medier har påverkat och utvecklat fotografiet som medium. Nya typer av motiv har skapats och nya sätt att kommunicera har uppstått, vilket är viktigt för oss som museum att dokumentera och samla. Genom ett agilt arbetssätt har vi haft som ambition att fånga upp aktuella konversationer på sociala medier och be människor att bidra till samlingarna.

Under 2020 har #icoronatider varit ett stort insamlingstema, både för Samtidsbild och för museets samtidsdokumenterande verksamhet. Parat med frågelistor riktade mot allmänhet och vårdomsorgspersonal samt människor med kognitiva funktionsvariationer har en stor mängd fotografier laddats upp av medborgarna i länet. Bilderna beskriver allt ifrån den egna upplevelsen av social distansering, hemmajobb, kreativitet, hjälpsamhet till hur samhället mer eller mindre stängdes ner under våren. Även här har vi haft ett fokus på sociala medier och uppmanat t.ex. sjukvårdspersonal att bidra med selfies på utarbetade ansikten, märkta av många timmars bärande av visir och ansiktsskydd. Bilder som förekom på sociala medier under våren där sjukvårdspersonal försökte påverka allmänheten för att minska smittspridning.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Genom Samtidsbild har museet ett kraftfullt verktyg för att skapa konkreta och direkta samarbeten med länets invånare, där deras berättelser i form av fotografier och bildtexter blir del av vårt kollektiva minne.

Dokumentation

<https://samtidsbild.se/>

<https://stockholmslansmuseum.se/icoronatider/>

Kollektivt kulturarv

Museum och kontaktperson: Stockholms läns museum, Elisabeth Boogh.

Samhällsutveckling och verksamhet

Det finns en rik skatt av analoga bilder hos hembygdsrörelsen och ideella föreningar i hela landet men dessa är svårtillgängliga eftersom föreningarna ofta inte har resurser att digitalisera och publicera detta material. Stockholms läns museum driver därför tillsammans med Stockholms läns hembygdsförbund projektet Kollektivt kulturarv, som syftar till att hjälpa länets hembygdsföreningar

att digitalisera och publicera sina samlingar på webben. Föreningarnas samlingar är en värdefull del av vårt kollektiva minne och för läns museet är det viktigt att stötta föreningarna i deras arbete.

Mål och genomförande

Det långsiktiga målet är att involvera länets samtliga hembygdsföreningar som har bildsamlingar i projektet. Museet erbjuder föreningarna tillgång till en samlingsdatabas, som vi anpassat i samverkan med föreningarna för deras samlingar och verksamhet. Föreningarna skannar och registrerar sitt eget material i databasen, som sedan långtidslagras av museet och tillgängliggörs genom dels en egen webbportal och på museets webb under rubriken "sök i samlingarna". Under året erbjuder vi kurser inom till exempel skanning och föremålsfotografering och har regelbundna supportträffar på olika platser i länet.

Uppnådda mål

Idag är 15 föreningar involverade i projektet och databasen innehåller 45 000 objekt, bestående av digitaliserade fotografier (32 000), föremål (11 000) samt dokument. En majoritet av de digitaliserade fotografierna är publikt sökbara. Föremålssamlingarna är svårare att publicera p.g.a. inadekvata förvaringsutrymmen för dessa. Föreningarna är rädda för inbrott och skadegörelse.

Fortsatt arbete

Projektet är långsiktigt och målsättningen är att fler av länets hembygdsföreningar ska delta. Vi arbetar för att utveckla metoder för att även kunna publicera föremålssamlingarna på ett säkert sätt.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

Genom samarbetsprojektet Kollektivt kulturarv säkerställer vi att föreningarnas digitaliserade samlingar bevaras för framtiden och genom att publicera dem på webben sprids de och blir användbara för många.

Dokumentation

<https://www.kulturarvstockholm.se/kollektivt-kulturarv/>
<https://samlingar.stockholmslansmuseum.se/>

Södermanlands museum

Projekt Koll på kläder

Museum och kontaktperson: Sörmlands museum, Natalia Berggren.

Samhällsutveckling och verksamhet

Klimatförändringarna och hållbar utveckling är globala angelägna frågor. För att konkretisera problemen och relatera dem till vår livsstil har Sörmlands museum producerat flera utställningar som ger historiska perspektiv och sätter in vårt agerande i vardagen i ett större sammanhang.

Undersökningar visar att vi i Sverige i dag köper 50 % mer kläder och skor än vi gjorde för bara 10–15 år sedan. Hur blev det så här och vad får det för konsekvenser? Frågan är komplex, vi uppmanas att konsumera för att bidra till jobb och tillväxt, men konsumtionen skapar också problem för människor och miljö.

Med utställningen *Koll på kläder* togs frågor upp kring det nutida masskonsumerande samhällets produktion och konsumtion av kläder i ett globalt och historiskt perspektiv och hur detta får konsekvenser för hållbar utveckling, såväl sett ur sociala som ur ekologiska synvinklar. Projektet rymde en vandringsutställning som visades på flera platser, ett pedagogiskt program och programverksamhet. Även insamling ingick, så har t.ex. outfits från sju ungdomar från Eskilstuna och Nyköping, vilka skrivit konsumtionsdagbok samlats in.

Utställningens uppbyggnad följde kläders livscykel, från fiber till avyttring/återbruk. Världskartor visade på hur specifika plagg har transporterats över världen, idag och vid någon vald historisk tidpunkt. Poängen var att visa att produktion och handel med kläder har varit global under lång tid. Fyra stationer 1) fiber/textil, 2) klädtillverkning, 3) konsumtion, 4) avyttring/återbruk, markerade de olika stegen i livscykeln och vid varje station sattes dagens situation i historiskt perspektiv.

Den femte stationen var en yta för workshoppar/pedagogiska skolprogram, utrustad med symaskin, synålar, tråd, broderigarn, tyglappar etc. Övrig tid kunde ströbesökare på egen hand t.ex. göra uppgifterna i workshopen Vad har du på dig? (d.v.s. gissa pris, tillverkningsland samt material på fyra st. anonymiserade vita t-tröjor, samt kolla var de egna kläderna är tillverkade och sätta nålar/klisterlappar på en världskarta).

Uppnådda mål

Projektet gav ökad kunskap om våra kläders livscykel, från frö till avyttring/återbruk.. Fokus låg på hållbarhet och dagens klädindustri sattes i ett historiskt och globalt perspektiv.

Hösten 2014 genomfördes en insamling av konsumtionsdagböcker. Ca 100 personer dokumenterade alla sina kläd- och skoinköp under perioden 1 sep till 30 nov. En stor del av dagboksskrivarna var högstadie- resp. gymnasieelever från fyra olika skolor i Sörmland. Museet gjorde ett upprop som fick ett gott genomslag i media. För att sprida information om insamlingen reste vi även runt på marknader och festivaler med workshopen *Vad har du på dig?* Det var många som flockades runt världskartan och klädstrecket med vita t-shirts för ett samtal om kläders ursprung och kvalitet. Vi gjorde även ett utskick till högstadie- och gymnasieskolor i länet där vi bjöd in lärare att delta med sina skolklasser.

Dagboksskrivarna fick även i uppdrag att beskriva sig själva som konsumenter, berätta vad de gör med kläder de inte längre vill ha, svara på om de lappar och lagar samt räkna antal klädesplagg som de har i skåp och lådor. Utvärderingen visade att många av deltagarna upplevde att skrivandet hade ökat deras medvetenhet omkring klädkonsumtion. Flera påtalade särskilt att inventeringen av kläder hade fungerat som en ögonöppnare. Det insamlade materialet användes på olika sätt i utställningen. Projektet omfattade också en insamling av nutida outfits eftersom det i princip saknades kläder från vår egen tid i museets i övrigt rika dräktsamling. I utställningen visades både nyförvärv och äldre kläder från samlingarna.

Fortsatt arbete

Dagböckerna erbjöd ett unikt källmaterial för forskning. Under 2015 gav museet Magdalena Petersson McIntyre, docent i etnologi vid Centrum för konsumtionsvetenskap, i uppdrag att genomföra en förstudie på det insamlade materialet. Hennes rapport visade på materialets stora potential för olika typer av forskningsteman. Flera papers och artiklar som har ursprung i konsumtionsdagböckerna har publicerats i både svenska och utländska media. <https://gup.ub.gu.se/publication/285314>

På museets hemsida finns delar av projektets dokumentation samt fördjupningar som rör mode, konsumtion och hållbar utveckling.

Ett exempel på hur museet arbetar med delaktighet i själva produktionen

Projektet är ett exempel på hur museet kombinerar sina kompetenser inom etnologi och kulturhistoria och hur historiska perspektiv kan användas som verktyg för att

konkretisera sambandet mellan hur vi lever våra liv i vardagen och konsekvenserna för den globala klimatkrisen. På tidigt stadium blev deltagarna delaktiga i det som blev utställning och resultat. Utställningen fick bra uppmärksamhet och många besökare och deltagare. Den har vandrat till sex olika platser/kommuner. Insamlingen och dokumentationen har också fått uppmärksamhet inom den akademiska sfären med fortsatt forskning som följd.

Projekt Berättande magasin samt insamling och dokumentation

Museum och kontaktperson: Sörmlands museum, Susanna Janfalk och Peter Ostritsch.

Samhällsutveckling och verksamhet

Museer har en central roll i arbetet med att upprätthålla och utveckla demokratin i ett samhälle. Ett museums samlingar utgör vårt gemensamma minne och är ett oundgängligt verktyg för att främja kunskap och ge nyanserade perspektiv på dåtid och nutid. Genom att vara tillgängliga för alla och bjuda in till delaktighet stärker museerna demokratin.

Samlingar som bevaras i slutna rum separerade från den publika verksamheten är inte tillgängliga. Det blir svårt att skapa delaktighet och öppenhet om människor inte kan bidra till eller använda museets samlingar. Inte heller kan man prata om gemenskap om inte människor med olika bakgrund ser sig själva representerade eller kan göra sina egna röster hörda.

Sörmlands museums samlingar och Berättande magasin har därför under lång tid utvecklats för att skapa tillgänglighet, delaktighet med löpande aktiv insamlingsverksamhet. På detta sätt förverkligas tanken kring ett demokratiskt forum fullt ut.

Mål och genomförande

Målen med de *Berättande magasinerna* är att göra museets samlingar tillgängliga, rikt berättande, användbara och relevanta för många människor. Att bjuda in människor att bidra till samlingarna och aktivt ta del av dem är en väsentlig del av konceptet.

Flera museer, både i Sverige och internationellt, har börjat öppna upp sina magasin. Men på de flesta fortsätter man att visa samlingarna efter föremålskategori och material: Stolar för sig, ljusstakar för sig, foton för sig, arkiv för sig, o.s.v. I Sörmlands museums samlingar är det i stället människorna och berättelserna som visas. Vi har lämnat det traditionella sättet att strukturera samlingarna på. Nu är de

ordnade efter ursprungliga, sociala och mänskliga sammanhang, till exempel en person, en gård, en familj, en arbetsplats, eller en institution. I de *Berättande magasinerna* bjuds publiken in i magasinerna genom öppna visningar för att ta del av och möta alla de berättelser och människor som finns bakom föremålen, fotografierna och arkiven,

Samlingarna är avsevärt mera tillgängliga. Med tillgänglighet syftar vi både till möjligheten att innehållsmässigt kunna ta till sig kunskapen som vi vill förmedla och att fysiskt kunna ta del av magasinerna. Alla magasin och arkiv, liksom arbetslokaler, ligger centralt i det nya museet. Vi erbjuder öppna, guide och gratis visningar två gånger dagligen inne i magasinerna. Det är också möjligt att beställa fram material till vårt studierum för att undersöka ett föremål eller arkivmaterial mer ingående. Samlingarna är avsevärt mera synliga. Stora delar av magasinerna har glasade väggar så att samlingarna och dess många berättelser och människor går att ta del av utan att man kommer in i magasinerna. Ett sätt att interagera utifrån är via våra digitala stationer. Rummen utanför de uppglasade magasinerna är en del av samlingarna med plats för fler utställningar, ljud- och bildinstallationer liksom för fördjupande material.

Uppnådda mål

Vi har tillgängliggjort samlingarna genom att placera dem i mitten av museihuset där de är synliga och öppna via visningar och digitala skärmar. Därmed används de också mer aktivt i både utställningar, pedagogiska program och av besökare/forskare/konstnärer. Museet uppmanar alla att bidra till samlingarna, vilket sker mer naturligt om besökare känner igen sig själv i andras berättelser och öden som museet visar.

Exempel på större insamlingar och dokumentationer som vidgat museets samlingar:

- Samarbeten med flera universitet i det nationella projektet ”Sverige snart” som resulterade i ett 50-tal fältintervjuer i Oxelösund och Strängnäs om hur det är att leva i dagens Sverige.
- Mindre insamlingar med fokus på subkulturer, etniska minoriteter och frågor kring hbtqi.

Fortsatt arbete

Museet fortsätter att aktivt samla in berättelser och föremål från olika tider och olika platser. De *Berättande magasinerna* är flexibla och kan därför snabbt omformas och anpassas till att visa och tillgängliggöra nya berättelser. Insamlingsarbetet kommer att fortsätta både små- och storskaligt.

Ett exempel på nytänkande utveckling där samlingar och publik möts

Projektet skiftar bokstavligen fokus från föremål, foton och arkiv till det som är det centrala i vår gemensamma historia, nämligen människor och deras liv och livsöden, berättelser om händelser och samhälls skeenden. Detta sätt att se på och att arbeta med samlingar är nyskapande och än så länge – så vitt vi vet – relativt unikt.

Berättande magasin är ett konkret exempel på hur museet kan kombinera sina olika kompetenser till nytta för publiken. Etnologisk kompetens, att i teorin se till individens betydelse och samtidigt se den i samspelet med andra samhällsaktörer, i praktiken, att kunna genomföra biografiska intervjuer, hämta in empiri med hög validitet och reliabilitet samt kunna utvärdera och använda materialet. Den kulturhistoriska kunskapen, att kunna ”identifiera” ett tema och sätta en individs berättelse i en större historisk kontext. Slutligen att med besökarens ögon och förutsättningar förmedla berättelserna med hög pedagogisk kvalitet. Ett konkret exempel på hur demokratisk öppenhet och delaktighet kan förverkligas i praktiken. Arbetet har varit huvudanledningen till att museet mottagit Kulturarvspriset 2019 och utmärkelsen Årets museum 2020.

Träda – Fogelstadgruppen och jord, när samtidskonst möter lokal kulturhistoria.

Museum och kontaktperson: Sörmlands museum, Joanna Nordin.

Samhällsutveckling och verksamhet

Sörmlands museum arbetar ofta genreöverskridande för att berätta om människor i Sörmlands historia och för att belysa nutida angelägna samhällsfrågor. Fogelstadgruppen var verksam under 1920–1950-talet i Sörmland och förknippas fortfarande frågor som är aktuella också idag: kvinnorfrågan, arbetsrätt, HBTQ-frågor, jordbruk, ekologi och hållbart tänkande.

Konstnären Åsa Elzén har länge arbetat med arvet efter Fogelstadgruppen, som bland annat drev Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad (1925–1954 i Julita, Sörmland). I ett genreöverskridande, forskningsdrivet projekt, där gränserna mellan nya konstverk och historiskt material ofta är flytande, lyfter hon i utställningen på Sörmlands museum gruppens mindre kända praktik kring ekologi och hållbarhet, och undersöker hur arvet efter Fogelstadgruppen kan ha ny bäring idag. Maj 2020–januari 2021 visar Sörmlands museum den största presentationen hittills av konstnären Åsa Elzéns arbete kring arvet efter Fogelstadgruppen.

Att lägga en åker i träda innebär att under en period låta den vila från mänsklig produktion, för att motverka utarmning av jorden och för att samla kraft för

framtiden. År 1919 beställde Elisabeth Tamm en matta av konstnären Maja Fjaestad med önskan att den skulle utgå från en träda. Mattan låg i biblioteket på Fogelstad till slutet av 1960-talet, då den trasig lades på vinden efter att ha slitits ned av första vågens kvinnorörelse (och deras hundar). Elzén har skapat en "avskrift" av träda-mattan av återbrukade tyger, att samlas på och tänka om utifrån. Trädan, i sin mångtydighet, problematiserar den linjära tidsuppfattningen med fokus på framsteg och ekonomisk tillväxt som ligger till grund för normativ historieskrivning och pågående klimatkris.

Mål och genomförande

Genom arkivmaterial, inlånade historiska objekt, video, fotografier, skulptur och ett stort taktilt textilverk som besökaren försiktigt utan skor får beträda, möter publiken på Sörmlands museum både samtida konst och en utforskad bit lokal kulturhistoria. Utställningen har tagit form i nära samarbete med museets curator för samtidskonst, och innehåller såväl nya konstverk som nyfunnet historiskt material, bland annat material som under arbetets gång framkommit i Sörmlands museums egna samlingar.

I utställningen utforskas bland annat Fogelstadgruppens arbete med ekologiskt odlade, experimenterande med äganderätter av mark och den nära okända kvinnliga ladugårdsutbildning som också drevs vid Fogelstad. Då lite finns skrivet kring den här delen av gruppens historia, tar Åsa Elzén avstamp i andra historiska konstnärer och konstnärliga processers delaktighet för att vaska fram undflyende delar av historien. I utställningen möter vi fotografier tagna på Fogelstad av den sörmländska stataren och tillika självlärde fotografen Axel Fredriksson under 20- och 30-talen (av konstnären framtagna ur Nordiska museets samling), skulpturer i lera från Fogelstads åkrar gjorda av ladugårdsförman Maren Holebakk under 1940-talet, och en stor matta föreställande och betitlad "En träda" av konstnären Maja Fjaestad från 1919.

Objekten är både en del av, och bildar fond för, konstnärens egna vidare forskningar och verk, till exempel den stora nytillverkade mattan "Avskrift av en träda" 2019, som på ett poetiskt och djuplodande sätt sätter frågor om naturens möjlighet till paus och regeneration, väckta av Fogelstadgruppen – i relation till vår egen samtid.

Uppnådda mål

Mycket av det historiska materialet i utställningen kommer inte från institutionella arkiv eller samlingar, utan har framkommit genom konstnärens efterforskningar, och har av konstnären och museet lånats in från privatpersoner och efterlevande till Fogelstadgruppen. Genom att möta material som befunnit sig i en slags offentlig bortglömdhet får vi också veta mer om Fogelstadgruppen än vad som hittills rymts i en officiell historieskrivning.

Fortsatt arbete

Utställningen utgör en plattform för Konstdygnet 1–2 oktober 2020 som utgår ifrån coronapandemin och dess konsekvenser för människan, jorden och kulturen. Tillsammans med konstnärer, forskare och filosofer görs en gemensam ansats att reflektera kring månaderna som förändrade världen. Hur påverkas konstens ekosystem på längre sikt? Vad träder fram i ljuset efter krisen?

Exempel på hur forskning, konst och kulturhistoria knyts ihop och ger perspektiv kring vår samid.

På varsamma sätt, knyter utställningen på nya sätt ihop lokal kulturhistoria med en samtida blick och uttryck. Presentationen av Åsa Elzéns konstnärliga forskning och arbete på Sörmlands museum utgör exempel på hur samtidskonst, kulturhistoria, och människors berättelser i växelverkan kan skapa nya spännande och utmanande sätt att berätta på i en kulturhistorisk miljö.

Värmlands museum

Från flyktingmottagande till samhällsdeltagare (2016) Värmlands Museum – Långbans gruv- och kulturby, Filipstad

Kontaktperson: Daniel Olsson/Åsa Hallén

Samhällsutveckling och verksamhet

För att möta de stora utmaningar samhället stod inför rörande flykting- mottagande och integration krävdes såväl nya angreppssätt som nya samarbetsformer och metoder. Värmlands Museum ville fortsätta vara en relevant mötesplats och prova idén att låta kulturmiljön var platsen för integration där nyanlända fick chansen att knyta an till en fysisk plats och därmed komma förstå och komma in i det svenska samhället. Gick det samtidigt att hitta former för t.ex. bevarande, skötsel och användning av kulturmiljön? Samtidigt brottades Filipstads kommun med ett enormt tryck i mottagandet av nyanlända. De behövde förbättra integrationen och ta till vara på de kompetenser som de nyanlända tillförde, men även öka gemenskapen i samhället och minska etableringstiden.

Under 2016 pågick ett integrationsprojekt i Långban som utforskade kulturmiljö som resurs för hållbar samhällsutveckling. Nyanlända i Filipstads kommun erbjöds praktik inom markvård och byggnadsvård i Långbans gruv- och kulturby. Projektets syften var framförallt kompetensutveckling och validering av tidigare yrkeserfarenheter, samt integration med kulturmiljön i centrum och utgångspunkt för samtal om det svenska samhället och kulturella möten.

Genom projektet utvecklades också Långban som besöksmål och mötesplats mellan olika kulturer. Integration och samhällsdeltagande var centralt och projektet drevs i samarbete mellan Riksantikvarieämbetet, Värmlands Museum och Filipstads kommun, som en del av Gruvuppdraget från regeringen.

Mål och genomförande – kortfattat

Utgångspunkten för Värmlands Museum och Filipstads kommun var att genomföra gemensamma aktiviteter som kunde möta båda parternas behov. Samverkan var nyckeln för framgång.

Deltagarna var alla nyanlända och bosatta i Filipstads kommun. Det var framförallt människor som lämnat asylboendet men som kommunen fortsatt hade ekonomiskt och socialt ansvar för.

Mål med projektet

- Att öka nyanländas historiska förståelse om det svenska samhället för att skapa gemensamma värden att samlas kring och en bredare samsyn kring det medskapande framtidsbygget.
- Att ge nyanlända en meningsfull praktisk och teoretisk utbildning, vilken utgör ytterligare en komponent för att värdera kompetens och snabbare hitta arbete.
- Att utveckla kulturmiljöarbetet genom konkreta metoder för integrationsarbete. Detta innebär bland annat nya perspektiv på hur kulturmiljö och kulturarv kan användas och hur berättelserna kan breddas.

Uppnådda mål

Erfarenheterna och resultaten från projektet visar att kulturmiljö och kulturarv verkligen både kan och bör vara, en resurs för integration och hållbar samhällsutveckling. Det svenska samhället står inför stora utmaningar, där alla delar behöver vara delaktiga i utvecklingen för att skapa ett inkluderande och demokratiskt samhälle. Även kulturmiljöarbetet bör tas i anspråk för detta.

Vi har sett att de behov som finns i kulturmiljön för att den ska kunna bevaras, också kan utgöra en välbehövlig arena för integration i yrkesliv och samhälle. Detta arbete bidrar i sin tur till att platsen utvecklats som kulturmiljö och besöksmål.

Projektet har genom yrkespraktik bidragit till måluppfyllelse på de två områden där behov identifierades:

- Behovet hos kommun och deltagare av en förbättrad kompetensbedömning som ett första steg för att komma närmare arbetsmarknaden och egen försörjning. Deltagarna vill öka sin egenmakt och kommunen måste sänka sina kostnader för försörjningsstöd.
- Behovet av förbättrad kulturmiljövård för fysiskt tillgängliggörande och för att kunna bedriva publik verksamhet på platsen.

Projektet har genom besöksmålsutveckling och museiverksamhet bidragit till måluppfyllelse på de två områden där behov identifierades:

- Behov av ökad samhällsorientering hos gruppen nya svenskar, liksom arenor där erfarenheter från mötet med platsen kan göras gemensamt över generationsgränser, för hela familjen tillsammans.

- Behov hos Värmlands Museum av ökad kunskap om målgruppen nya svenskar i Filipstad. Totalt har cirka 800 personer ur målgruppen om cirka 2 500 personer i Filipstad besökt Långban under projektiden. De allra flesta av dem kände inte till att Långban fanns innan starten.

Projektet har bevisat att kulturmiljön och kulturarvet kan vara en resurs för integration genom att kombinera yrkespraktik, besöksmålsutveckling och museiverksamhet på ett sätt som berikat varandra.

Fortsatt arbete

Förhoppning har varit att genom att sprida kännedom om projektet inspirera och uppmuntra till liknande initiativ utifrån de specifika förutsättningar som finns i varje kulturmiljö. Samhället tjänar på att kulturmiljöerna tas i anspråk som resurs i integrationsarbetet. De kan fylla en viktig funktion på vägen till etablering i det svenska arbetslivet, men kan även på ett rikt sätt bidra till en sociokulturell etablering. Vi hoppas att fler kulturmiljöer träder fram i vilja och ansvarstagande på detta område. En viktig nyckel är att arbeta tillsammans – etablerade och nyanlända, civilsamhälle, förvaltning och kulturmiljöaktörer.

Valideringsprogram för fönsterrenovering

Byggnadsvården har även fortsatt ett behov av kompetenstillförsel, delvis för att täcka vårdbehov i just kulturmiljöer. Ambitionen finns att utveckla ett valideringsprogram med nationell standard för fönsterrenovering enligt byggnadsvårdsnormer. Finansiering sker genom att sammanföra anslag för kulturvård och integrationsarbete samt etableringsresurser. Att kunna bibehålla kulturmiljön som en arena för kompetensprövning vore därmed fördelaktigt. Det arbetet kan också fungera som en väg att hitta personer med lämplig kompetens att gå vidare till mer avancerat hantverksarbete.

Landskapsvård

Landskapsvården har också utvecklingspotential. Här kan man arbeta mot ett kretslopp som omfattar kompetensprövning, kunskapslyft, validering och avlönat arbete. Detta kan möjliggöras genom kooperativt socialt företagande och upphandlingar av kulturmiljövårdande insatser baserade på socialt ansvarstagande.

Attraktiv livsmiljö och bredda besöksmålet

Filipstads kommun och Värmlands Museum avser att stärka kulturmiljöns roll som attraktiv livsmiljö för kommunens invånare genom att utveckla Långbans gruv- och kulturby bredare som besöksmål. Det sker genom:

- fortsatt tillgängliggörande av platsen genom programutveckling i samverkan med civilsamhälle
- kulturkollo för barn och unga.

*Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet
och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"?*

Projektet har bevisat att kulturmiljön och kulturarvet kan vara en resurs för en hållbar samhällsutveckling och integration genom att kombinera yrkespraktik, besöksmålsutveckling och museiverksamhet på ett sätt som berikat varandra.

Läs mer om projektet i Metodhandboken:

<https://varmlandsmuseum.se/mer-pa-museet/projekt/fran-flyktingmottagande-till-samhallsdeltagande/>.

1001 Inventions – Discover the Muslim Heritage in our World (2013) Värmlands Museum

Kontaktperson: Åsa Hallén

Samhällsutveckling och verksamhet

Den internationella vandringsutställningen "1001 Inventions – Discover the Muslim Heritage in our World" berättar om innovationer mellan år 600 och år 1600. Alla förenas av sitt ursprung i den muslimska världen. Under nästan fem månader 2013–2014 visades den på Värmlands Museum i Karlstad.

1001 Inventions är en vetenskapshistorisk utställning som bland annat berättar om det arabiska siffersystemet och världens första universitet – grundat av Fatimi al-Firhi år 841. I centrum står en rekonstruktion av den magnifika elefantklockan. Originalen konstruerades av mästaringenjören Al-Jazari, som levde i Bagdad på 1100-talet. Elefantklockan är sju meter hög och mäter tiden genom ett avancerat vattendrivet system.

Utställningen belyste vetenskapshistoria på ett inspirerande sätt genom att knyta an till vår samtid. Besöket på museet stimulerade, tillsammans med uppgifterna i såväl lärarhandledningen som i utställningen, till intresse för vetenskap, innovationer och teknik hos både pojkar och flickor.

Genom utställningen har museet fått möjlighet att ge perspektiv på den traditionella europeiska historieskrivningen, men också byggt upp en motbild till de negativa uppfattningar av den muslimska kulturfären som förekommer i samhället.

Initiativet till 1001 Inventions togs av den brittiska stiftelsen Foundation for Science, Technology and Civilisation. Utställningen skapades i samarbete med bland annat Science Museum i London där den visades 2010. Utställningen visades därefter i Istanbul, New York, Los Angeles, Washington DC och Doha innan den kom till Karlstad.

Projektet var en del i museets långsiktiga arbete för ett ökat fokus på samtidsfrågor, för att ta en aktiv del i ett demokratiskt samhällsbygge och tydligt stå upp för alla människors lika värde.

Mål och genomförande

Projektet skulle bidra till hållbar social utveckling och inspirera barn och unga att satsa på vetenskap och teknikutveckling.

Genom projektet ville man:

- motverka främlingsfientlighet
- ge en motbild till den negativa bild av den muslimska kultursfären som förmedlas i media
- ge perspektiv på traditionell europeisk historieskrivning
- belysa vetenskapshistoria inspirerande genom att knyta den till vår samtid
- ge tillfällen för interkulturella möten
- belysa samhörigheten mellan olika kultursfärer.

Men även:

- nå nya målgrupper
- genom ett internationellt utbyte lära oss mer om interaktivitet och ny teknik i utställningar, samt metodutveckla museets pedagogiska arbete
- vidga läns museets uppdrag och upptagningsområde
- metodutveckla på finansieringssidan.

Hela projektet – att få utställningen till Värmland, den pedagogiska verksamheten samt ett antal kringaktiviteter – innebar en satsning på sju miljoner kronor.

Medel som museet genom träget arbete och nätverkande lyckade få till stånd utanför den ordinarie budgeten. Knappt tre miljoner kom från Postkodlotteriets kulturstiftelse medan Kulturrådet bidrog med 1 400 000 kronor från sitt regionala utvecklingsbidrag. Men också Region Värmland, Karlstads kommun och ett tjugotal sponsorer bidrog. Många fler organisationer deltog med seminarier, programpunkter och annat för att göra projektet så relevant som möjligt, bland annat Svenska Kyrkan och Karlstads universitet.

Samverkan och nya samarbeten

Värmlands Museum etablerade tidigt ett samarbete med Karlstads universitet. I samarbetet ingick bland annat en föreläsningsserie som gav en översikt av den muslimska kulturen i vid bemärkelse. Den som genomfört hela kursen kunde ta ut 7,5 universitetspoäng. Dessutom anordnade Svenska kyrkan programpunkter där Esbjörn Hagberg, biskop i Karlstads Stift, samtalande med gäster.

– Det var ett fantastiskt initiativ som Värmlands Museum tog när man såg till att utställningen 1001 Inventions kom till Karlstad, säger Esbjörn Hagberg.

– För oss som kyrka var det viktigt att få vara en samverkanspart. För oss blev det särskilt viktigt att skapa möten och goda samtal. Inte minst aktualiserades aktuella frågor kring religionernas plats i vår värld och vikten av dialog, samförstånd och fred.

Studieförbundet Ibn Rushd blev också en viktig partner, inte minst som kontaktyta gentemot det muslimska civilsamhället i Sverige. De producerade även tre seminarier om arabisk konst, islamofobi och muslimsk filosofi, i samband med utställningen. Och under bokmässan 2013 valde studieförbundet att marknadsföra utställningen parallellt med sin egen verksamhet.

– Det var nästan fler som frågade om 1001 Inventions än om oss, men det gör ingenting! Vi delar samma ambition om att beskrivningen av vår gemensamma civilisationshistoria måste breddas. När någon gör detta vill vi delta, säger Sofia Zouagui, kommunikationsansvarig på Ibn Rushd. Ibn Rushd ordnade också bussresor till Värmlands Museum från Stockholm och Göteborg. Det bidrog till ett ökat intresse för Värmlands Museum och lockade besökare från hela landet.

Khatoon är en förening som arbetar för kvinnors integration och drömmar. De bjöd på en föreläsning om de många resor invandraren måste göra då hon lämnar sitt hemlands kultur – men också på en skönhetsdag med make up, hennamålning och hårfärgning. Hemslöjdsföreningen i Värmland anordnade en temadag kring vävtekniken damast, i anslutning till utställningen med samma namn. Ofta fanns någon på museet för att väva på plats.

I januari 2014 anordnade museet två seminarier. Först ”Nordiska moskéer” som belyste dessa byggnaders plats och historia i den svenska byggnadskulturen. Några av Sveriges mest kunniga arkitekter i ämnet deltog. Det andra var en heldag om islam och Mellanöstern i dag. Tio forskare från Centrum för Mellanösternstudier, Lunds universitet, berättade om sin forskning.

Dessutom föreläste Nathalie Besèr på temat ”Mellanöstern – från krutduk till motorn i världsekonomin?”. Hon är journalist och flitigt anlita Mellanöstern-expert, numera knuten till tankesmedjan Global utmaning. Övriga samarbetspartner i programverksamheten har bland annat varit Sveriges Migrationscentrum, ämnesrådet vid UD Jan Henningsson och professor Jan Hjärpe.

Pedagogiskt arbete

Värmlands Museum tog i samarbete med Karlstads universitet fram två lärarhandledningar med utgångspunkt i den svenska läroplanen, en för grundskolan och en för gymnasiet.

Besöket på Värmlands Museum och 1001 Inventions började med en visning av filmen "Library of Secrets". I stället för att dubba filmen valde museet att uppföra ett beduintält intill ingången. Här fick de yngre barnen – som inte kunde läsa den svenska texten – en dramatiserad introduktion till utställningen.

Utgångspunkter för det pedagogiska arbetet har varit jämställdhet och integration. Teknik och innovation i sig är könsneutrala begrepp. Pedagogerna valde medvetet språk och uttryck för att förhålla sig till detta. Arvet från den muslimska civilisationen finns mitt ibland oss och är en del av vårt samhälle – en del av Sveriges kulturarv. Det lyfte pedagogerna fram, liksom hur kunskap, idéer, teknik och innovationer vandrar över tid och rum.

– Det har varit en viktig och intressant utställning! Vi hoppas att 1001 Inventions har skapat större förståelse för vår världsbild, olika kulturer och dess betydelse, säger Åsa Bergenheim, rektor för Karlstads universitet.

Glocal – globalt och lokalt

Parallellt med 1001 Inventions genomförde Värmlands Museum tre egna produktioner för att knyta utställningens teman närmare Sverige, Värmland, museet och den tid vi lever i:

Blicka mot himlen – Hitta på jorden presenterade vetenskapliga instrument som visar hur kunskapsarvet från den muslimska civilisationen lett till stora framsteg inom astronomi och navigering i Europa. Här fanns bland annat ett astrolabium, inlånat från Sjöhistoriska museet, en himmelsglob och en jordglob från 1600-talet ur Värmlands Museums samlingar.

Mönsterbildande arkitektur – Taj Mahal och Värmlands Museum visade genom fotografier hur tekniska och rumsliga element från muslimsk arkitektur påverkat arkitektur i Värmland och i Sverige. Det gäller inte minst Värmlands Museums ursprungliga byggnad, ritad av Cyrillus Johansson 1929.

Textilutställningen Damast berättade om en vävteknik med rötter i Damaskus. Den genomfördes i samarbete med Hemslöjdsföreningen i Värmland.

Museet byggde också en Activity Zone, en plats för lek och praktiskt arbete. Här fanns innovationer med anknytning till utställningen. Barn och vuxna arbetade med valvbyggnationer, mosaik och siffror. Två stationer med interaktiva frågor inbjöd till frågesport.

Tio satellitutställningar

För att sprida budskapet om 1001 Inventions producerade Värmlands Museum en satellitutställning i tio exemplar. Utställningen lyfte fram tre vardagliga uttryck med ursprung i den muslimska delen av världen: soffa, bazar och kiosk. Satelliterna placerades ut på strategiska ställen i Värmland och resten av landet.

Uppnådda mål

- Museet lyckades engagera alla 16 värmländska kommuner att skicka sina skolelever till museet.
- 85 procent av Värmlands skolelever från förskoleklass till gymnasium mötte museets pedagoger för att uppleva utställningen.
- I snitt tog museet emot 15–16 skolklasser om dagen. Det krävde grundlig planering. Volontärer från museets vänförening tog emot klasserna vid ankomsten till museet och lämnade sedan över till museets fem pedagoger. Det var första gången som museet i större omfattning tog hjälp av volontärer i verksamheten.
- Utställningen blev museets mest välbesökta någonsin. Totalt 85 000 personer såg den, och tog del av en historia som är anmärkningsvärt okänd i Europa.
- Flera besökare uttryckte i gästböckerna hopp om att projektet ska bidra till att motverka främlingsfientlighet, fördomar och islamofobi genom ökad kunskap. Något vi upplever att vi lyckats med.

En lärares röst om utställningen

Monika Vestlund-Olsson, lärare i svenska och engelska på teknikprogrammet vid Älvkulle gymnasiet:

– Jag har varit med elever på museet många gånger och det är något av det bästa man kan göra. Mig är eleverna vana vid – när museets pedagoger är med händer någonting annat.

Hur reagerade eleverna på utställningen?

– Framförallt i årskurs två tyckte jag eleverna drevs av nyfikenhet och förvåning: ”jaha, kommer den uppfinningen därifrån ...” Många var otroligt imponerade av den tidens läkare och deras utrustning, de diskuterade mycket: ”tänk att man kunde göra så mycket för så länge sen?” Det gjorde det möjligt för oss att lyfta in hur man gjorde i Europa och Sverige.

Är det viktigt att göra den kopplingen?

– Ja, elever i den här åldern funderar mycket över sig själva och då vill de gärna koppla det de ser till sin egen verklighet.

Monika berättar om en elev som funderade mycket över att kvinnor i denna del av världen tilläts gå på universitet – något som i stora delar av Europa inte var möjligt förrän under 1800-talet.

– Det var en bra fråga för mig att ta med in i klassrummet. Man kan ställa frågan: Vad var det som gjorde att du tänkte så? Då kommer fördomar upp på ett naturligt vis. På det sättet blir en sådan här utställning oerhört viktig.

Monika skulle gärna vilja se ett mer utvecklat samarbete mellan skola och museer, åtminstone så att man kan ta eleverna till museet en gång om året. Och helst med pedagoger närvarande.

– Det ger så oerhört mycket! Museer är duktiga på att lyfta fram existentiella frågor, sådant som vi i skolans värld är sämre på. En kulturinstitution kan ge andra infallsvinklar och det gör att elevernas får större och djupare förståelse för komplicerade sammanhang.

Fortsatt arbete

Den internationella utblicken och kopplingen mellan det lokala och det globala fortsätter att vara viktigt, museet vill bidra till en positiv regional utveckling genom värdefulla samarbeten med andra aktörer som stärker Värmland för framtiden. Efter 1001 Inventions har museet fortsatt att visa stora internationella utställningar, minst en varje år.

Vi har lärt oss att stora idéer går att förverkliga och breda samarbeten kring bra saker gör att man når ut till fler. Skolan är en otroligt viktig målgrupp också för att man därigenom når människor runt barnen som annars aldrig skulle ta del av verksamheten.

Varför ni vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför ni bedömer att det är ett "gott exempel"

För att projektet visar att ett länsmuseum kan leverera i världsklass.

Genom utställningen har Värmlands Museum fått möjlighet att knyta samman vetenskapshistorien med samtiden och sätta den traditionella europeiska historieskrivningen i nytt perspektiv, men också bygga upp en motbild till de negativa uppfattningar av den muslimska kultursfären som förekommer i samhället.

– Det var en fantastisk framgång, både att vi lyckades få utställningen till Värmland och att nästan 90 procent av våra skolelever kunnat se den. Tack vare detta projekt har vi blivit omtalade, både i Sverige och utomlands säger Tomas Riste (S), ordförande i Region Värmland.

Projektet visar på den kapacitet som finns hos läns museerna och på det nätverk vi har förmågan att aktivera, givet att finansiella resurser finns.

Projektet visar också vilket engagemang ett museum kan väcka, vilken betydelse det har att museerna lyfter kulturarv som är marginaliserade eller inte lyfts fram över huvud taget trots att det är relevant för oss alla.

Projektet visar att ett länsmuseum kan nå långt utanför sitt län i betydelse och räckvidd, samt att museernas målgrupp inte är statisk. Vem som besöker oss beror på vad vi visar och vad vi gör.

Kommunala kulturmiljöprogram (2013–2020) Värmlands Museum

Kontaktperson: Lena Thor/Terese Myrin

Samhällsutveckling och verksamhet

Värmlands Museum har arbetat med kulturmiljöprogram för flera olika kommuner sedan 2013. I flera fall har kulturmiljöprogrammet satt fingret på karakteristiska drag i bebyggelsen, ortens historia och kulturella identitet, som bidragit till en ökad stolthet hos medborgarna och fått positiva konsekvenser långt bortom stadsbyggnadskontorets korridorer eller öppna kontorslandskap.

Ett kulturmiljöprogram är ett kunskapsunderlag som visar på byggnader, fornlämningar och kulturmiljöer som bedöms vara kulturhistoriskt värdefulla. Till kulturmiljöprogram hör också kulturhistoriska områdesbeskrivningar liksom kommunens riktlinjer för kulturmiljöfrågor, för att bistå medborgare och tjänstemän i kommunerna när det gäller vårt historiska arv. Rätt hanterat kan kulturmiljöprogrammet ligga till grund för utveckling av attraktiva miljöer för framtiden, och bidra med en historisk förankring och en kulturell identitet.

Kulturmiljöprogram ligger ofta till grund för politiska beslut och ställningstaganden i kommunen under lång tid.

Mindre kommuner påverkas av samhällets fokus på storstadsregionerna, inte bara i mediabevakningen utan konkret i minskad service och neddragningar samt i befolkningstal. Människor som känner sig marginaliserade skapar en sårbarhet i samhället. Idag får värmlänningar lättare information om New York och Paris än om sin egen plats i en värmländsk kommun. Det är lätt att glömma bort de kvaliteter som den egna platsen har. Läns museerna har en viktig plats att fylla i att uppmärksamma de små orterna och stärka deras platsidentitet. Genom att uppmärksamma det som finns rakt framför oss och värdesätta det, kan vi öka stoltheten över den egna platsen. Ökad kunskap föder ökat intresse och med den uppskattningen skapas en attraktivitet som ger ringar på vattnet för det lilla samhället i att fler människor kan tänka sig att identifiera sig med orten, flytta hit eller bo kvar.

Genom vårt arbete med kulturmiljöprogram kan vi på ett tydligt sätt öka platskänslan, tydliggöra platsens fysiska egenskaper och kvaliteter och lyfta fram dem på ett lättillgängligt sätt. Alla platser är olika och unika och att få det

uppmärksammat kan betyda mycket för en liten ort. På så sätt får kulturmiljöprogram större samhällspåverkan på en liten ort än de skulle få i en stor stad.

Mål och genomförande

Värmlands Museum har målet att besöka alla värmländska kommuner för att möta de som arbetar med fysisk planering, bygglovsärenden och gestaltungs- frågor. Vi diskuterar de kulturmiljöfrågor som är relevanta för just den kommunen och om lagstiftningen kring kulturhistoriska byggnader (framförallt plan- och bygglagen). De flesta värmländska kommuner har inaktuella planerings- underlag i form av inventeringar av kulturhistorisk bebyggelse som gjordes på 1970 och 80-talen. Flera kommuner saknar helt stadsarkitektkompetens medan de flesta köper kompetensen av konsult. Endast två kommuner har tillgång till antikvarisk kompetens. Samtidigt är det genom de kommunala verktygen i form av plan- och bygglagens bestämmelser som majoriteten av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen hanteras. Kvaliteter som vi förvaltar från tidigare generationer till framtiden riskerar utan kunskapsunderlag eller tillgänglig kompetens snabbt gå förlorade.

Förutom att finnas till hands i rådgivning och svara på remisser är det enskilt viktigaste uppdraget för läns museet att tillsammans med kommunerna skapa kulturmiljöprogram. De är ett stöd i kommunens arbete med bebyggelsens kvaliteter och kulturhistoriska värden. I vårt arbete med Säffle plockade vi fram en kulturmiljöprofil medan vi i Årjäng, Töcksfors, Arvika samt pågående i Degerfors har valt begreppet "tydliga berättelser" för det som kännetecknar just de här platserna. Berättelserna är med och stärker platsidentiteten och pekar på vad som är speciellt med just den platsen. För de allra flesta, som inte läser ett helt kulturmiljöprogram, är det väsentligt att vi på ett kort, lätt och bildmässigt sätt når ut till kommuninvånarna med vad det är som kännetecknar platsen, vilka karaktärsdrag som bör värnas och förstärkas i framtida utveckling.

Uppnådda mål

Kulturmiljöprogrammen för Årjäng och Töcksfors tätorter utfördes parallellt med fördjupade översiktsplaner vilket gjorde att kulturmiljövärdena blev en del av orternas utveckling relativt snabbt. I kulturmiljöprogrammet lyfte vi fram byggnader och miljöer med potential att utvecklas och kopplade detta till den fördjupade översiktsplanens olika strategier för orternas utveckling. Ett exempel är en central plats i Töcksfors som kallas "kioskparken" som ligger vackert invid en gammal kvarn, ett mindre vattenkraftverk samt den översta slussen i Dalslands kanal. Platsen som tidigare haft en oanvänd och dåligt omhändertagen kiosk har nu gestaltats med koppling till flottningen samt fått en utställningsyta med historisk information om byggnaderna kring platsen. I och med kulturmiljö- programmet blev det också tydligt hur de två orterna skiljer sig åt i hur de växt fram och vilka

"tydliga berättelser" som kännetecknar dem. Orternas närhet till norska gränsen har så länge det har funnits en gräns präglat dem på olika sätt, oftast till det bättre med den flexibilitet det inneburit med olika konjunkturen och arbetsmarknader. En identitet som gränstrakt har varit och är tydlig. Ett fullsatt församlingshem i Töcksfors när kulturmiljöprogrammet presenterades visade att det hade en stor betydelse i att uppmärksamma ortens identitet och kvaliteter.

Även Säffle är ett lyckat exempel på hur arbetet med ett kulturmiljöprogram haft betydelse för platsen. Här är den största delen av dagens bebyggelse uppförd under modernismen, framförallt under 1950-talet. Det är till synes vardagliga, enkla, byggnader. I början av arbetet med kulturmiljöprogrammet berättades att det fanns många fler fina gamla hus i Åmål än i Säffle... Kulturmiljöprogrammet blev ett sätt att synliggöra en osynlig miljö och att visa på dess kvaliteter och värde. Det röda teglet från 1950-talet är nu en tydlig del av Säffles identitet som Sveriges yngsta stad. Kommunen satsade på att arbeta vidare med berättelsen och gjorde ett 1950-talsår med olika aktiviteter, utställningar, föredrag, stadsvandringar samt bokprojektet Ny stad i rött tegel. "Säffle 50-talsstaden" skapade en ny slags stolthet över en bebyggelse som man tidigare inte uppmärksammat.

I Arvika finns redan en stark platsidentitet och en livaktig debatt kring byggnader, kulturmiljöer och stadens utveckling. Samtidigt är debatten splittrad och kunskaperna ojämna. Här har det handlat om att tydligt lyfta fram de karaktärsdrag som utmärker platsen och visa på vilka kvaliteter som är värda att vidareutveckla. Ett politiskt beslut i kommunfullmäktige väntar i december 2020 av ett modigt kulturmiljöprogram med en kulturmiljövision bestående av delarna: bevara, utveckla och förmedla, samt tydliga riktlinjer för vad som gäller om en byggnad eller miljö finns med i kulturmiljöprogrammet.

I Kristinehamns kommun har vi haft i uppdrag att leda en serie workshops med en bred grupp av förvaltningschefer. Arbetet gick bland annat ut på att diskutera Kristinehamns identitet, fokusera på modernismen samt identifiera behov i ett framtida kulturmiljöprogram. Det finns ett uttalat önskemål om att arbeta just med identiteten då den upplevs som otydlig och kulturmiljöfrågan är infekterad av rivningar i centrala Kristinehamn under flera decenniers tid under 1900-talet. En projektplan för ett kulturmiljöprogram håller på att tas fram.

Just nu pågår också ett arbete med att färdigställa ett kommunövergripande kulturmiljöprogram för Degerfors kommun.

Fortsatt arbete

- Museet arbetar för att kommunerna ska ha aktuella, kommunövergripande och politiskt antagna kulturmiljöprogram.
- I Arvika pågår ett arbete med att söka finansiering till ett projekt för att förankra kulturmiljöprogrammet bland arvikaborna genom olika aktiviteter

inom byggnadsvård och historia. Målgruppen är bred, från skolelever till fastighetsägare.

- Kulturmiljöprogrammen för Årjäng och Töcksfors har digitaliserats i en StoryMap och ett liknande är på väg att tas fram i Arvika. Degerfors och Kristinehamn vill även de ha sina kulturmiljöprogram lättillgängliga på webb och i digital karta.
- I Arvikas kulturmiljöprogram har vi på ett tydligare sätt lyft hållbarhetsaspekten och miljöbalkens avfallshierarki, något som vi ser som prioriterat i framtida projekt.
- Kommunerna kan med vår hjälp tydligare förmedla och utveckla kulturmiljöer till attraktiva platser att både leva i och besöka.

Varför vi vill presentera just det här projektet för Kulturdepartementet och varför vi bedömer att det är ett gott exempel

Länsmuseet har genom sin uppdragsverksamhet möjlighet att stärka kommunerna i deras samhällsutvecklingsuppdrag. För mindre orter och städer är det av stor betydelse att lyfta fram platsens redan inneboende attraktivitet. Att känna förankring till en plats bidrar till känslan av trygghet, livskvalitet och ett slags socialt kitt. Vi upplever ett stort gensvar från både kommunen och privatpersoner, och vi märker att intresset och kunskaperna som kulturmiljöprogrammen bidragit till ger ringar på vattnet i samhället i form av andra projekt.

Västernorrlands museum

Kontaktperson: Museichef Jenny Samuelsson.

Digitalt fokus – framför allt exemplet insamling av digitalt fött kulturarv

Här finns flera insatser som tillsammans bidrar till att stärka den bredare samhällsutvecklingen. Museets samlingar är en kunskapsbank kring kulturell hållbarhet, som inte bara är en inspirations- och kunskapskälla utan också en levande kontaktyta där medborgare och museum kan mötas i dialog kring demokrati, hållbarhet, kritiska kunskaper o.s.v. Vi ser att möjligheten att lagra digitalt fött kulturarv, tillgängliggöra digitalt och att också finnas digitalt på olika platser i det digitala ekosystemet stärker möjligheterna för oss att lyckas med samhällsuppdraget. Här nedan beskriver vi insamlandet av digitalt fött kulturarv, som ett viktigt exempel.

Museet satsar sedan ett år tillbaka på insamling av digitalt fött kulturarv, så som fotografier, sociala medier-inlägg, film, ljud o.s.v. Detta kulturarv måste samlas aktivt och i dialog med producenterna/skaparna av kulturarvet. Insamlingen måste ske i digitala kanaler. Det kan inte samlas i efterhand. Det gör att museet måste sammanföra publika aktiviteter med uppbyggnad av samlingar, då engagemangsskapande publika aktiviteter är en förutsättning för samtida insamling. För att väcka intresse och engagemang. Dessa publika aktiviteter måste genomföras med inkluderande metoder och med en stor transparens och öppenhet.

De teman som museet arbetar med genomsyras av övergripande uppdrag och perspektiv, aktuella samhällsfrågor kring hållbarhet, jämlikhet, hälsa, o.s.v.

Genom att strategiskt bättre nyttja hela museets kapacitet kan vi se en utveckling av synergieffekter där museet med en bredd av verksamheter skapar starkare relationer med bredare målgrupper, med dialog, delaktighet och medskapande i centrum.

För att sammanfatta: Med insamling i digitala kanaler, kring aktuella teman, som knyts samman med engagemangsskapande publika aktiviteter i digitala kanaler och genom fysiska möten, där museets alla kontaktytor nyttjas på ett effektivt sätt, stärker vi arbetet med att bidra till samhällets utveckling.

Hur vi i samverkan arbetar med migration och framförallt asylsökande

Museets arbete med migration går ihop med museets huvuduppdrag, och det har därför varit angeläget att finns med som en viktig part i ett TIA-projekt i samarbete med Hembygdsförbund, 5i12-rörelsen, en Equmeniaförsamling och länets två hembygdsförbund. Så här skriver projektledaren, Medhanie Alemayo:

Efter flykten från sitt land söker man information om normer, traditioner och värderingar av människor i sin destination. Under dessa tider är museer första val. Museer är kunskapskälla för asylsökande och nyanlända i lärandet om kultur och historia av det svenska samhället och Sverige. Museer öppnar möjligheter för nyanlända att lära känna området samt att de kan få del av den lokala historien genom att besöka eller delta i museernas verksamhet. Museer är arena för möte mellan människor där viktiga dialoger och diskussioner sätter igång. Dialog är grunden för ömsesidig kulturförståelse som leder till attityd och beteende förändring. I Västernorrlands museum har dialog mellan människor en stort vikt. Vi främjar dialog mellan människor för att bemöta alla former av fördomar. Ökad folkhälsa genom aktivt deltagande inom kulturlivet är avgörande i ett samhälle. Museer i Sverige kan bidra till asylsökandes och nyanländas hälsa och välmående genom att ersätta tragiska minnen och upplevelser före och under resan till Europa med glädje, nya upplevelser och frihet. Dessutom är väntetiden under asylprocessen stressig. Därför motiverar vi målgruppen att delta i våra aktiviteter och öka positiva sociala upplevelser. Ytterligare bidrar vår insats till nöje och rekreation genom att ordna utflykter och studiebesök till vackra landskap och fornminnen i länet.

Det pågående TIA-projektet, *Landskapet för asylsökande* omfattar fyra kommuner i Ångermanland och har sitt fokus på kultur, kulturhistoria, demokrati och mänskliga rättigheter. Däremot efter Covid-19 utbrott i världen har projektet tillfälligt ändrat sin riktning till spridning av information om Covid-19 och rekommendation från Folkhälsomyndigheten.

Arbetet i projektet syftar till att motverka passivisering under asyltiden genom att erbjuda olika aktiviteter som främjar asylsökande kunskaper om det svenska samhället för en enklare och snabbare etablering i samhället efter asylprocessen.

Vi jobbar för att öka asylsökandes kunskap om kultur, traditioner, värderingar och normer samt medborgares rättigheter och skyldigheter. Aktiviteterna i vårt projekt öppnar möjligheter för lärande om olika kultur, religioner och levnadsvanor samt bidrog till opinionsbildning om ett jämlikt, jämställt och demokratiskt samhälle.

De flesta asylsökandes har svårt att hitta saker och ting som de vill syssla med. Västernorrlands museum tillsammans med sin medarbetarespartner använder sin

kontaktnät för att vägleda asylsökande och nyanlända till verksamheter som passar deras intresse. Det vill säga att Västernorrland museum verkar som kontaktnät för att koppla ihop asylsökande med andra aktörer. Vi hjälper asylsökande att delta i andra verksamheter bland annat, teaterverksamhet, folkhögskolors språkundervisning, studiecirkel som ordnas av studieförbund, friidrottsverksamhet, konst, slöjd och hantverkverksamhet o.s.v.

Västernorrlands museum motiverar asylsökande och nyanlända att vara delaktig i kulturlivet och dela med sig sina erfarenheter med svenskar samt vi främjar att deras berättelser ska bevaras som en del av samtidshistorien för att hjälpa framtiden att förstå livet i Västernorrland på 2020-talet. Några exempel från aktiviteter som ordnades för att aktivt involvera målgruppen i museets verksamhet är:

- teaterföreläsning på Västernorrlands museum 2019 (teatergrupp i Kramfors)
- digital utställning, ”Min berättelse är med: mångfald och inkludering” – pågående (asylsökande är medverkare i utställningen)
- främja asylsökande och nyanlända medverka i Collection av socialt foto med berättelser om Västernorrland (pågående).

Västernorrland museum underlättar målgruppens förståelse om det svenska samhället genom att erbjuda praktiska aktiviteter. Vi ordnar tidsresor där man kan lära saker genom att göra, känna och röra. Bland annat har vi ordnat följande aktiviteter:

- kärna smör på fäbodvallen
- karda och spinna ull
- smedja
- hur man röstar under val
- att rösta och bestämma om mänskliga rättigheter på ett demokratiskt sätt
- att starta en förening
- sy och sticka
- prova dräkter.

Hembygdsföreningar har nära samarbete med Västernorrland museum och i vår insats finns hembygdsföreningar som resurs att erbjuda med en levande hembygd med lokal historia och erbjudande verksamheter.

Västernorrlands museum erbjuder skolor som jobbar med SFI, etableringskurser, Svenska från dag ett, Samhällsorienterings program o.s.v. gratis visningar för att komplettera deras teoretiska kunskap.

Vi tror att vårt integrationsarbete ger oss också en utvecklingsmöjlighet. Det vill säga att i samband med invandringen kommer fler kompetenser till Sverige som

öppnar möjligheter för utbyte av erfarenheter samt att de har nya perspektiv och tolkning om saker och ting som kan gynna museiverksamheter.

Efter Covid-19 utbrott i världen bestämde vi fortsätta vårt engagemang och bidra till asylsökande och nyanländas hälsa. Vi upptäckte från början att det finns behov för information om Corona och vi är bland de aktörer som har nära kontakt med målgruppen. I samtal med Länsstyrelsen Västernorrland bestämde tillfällig anpassa vårt projektinnehåll och arbetssätt till situationen. Vår snabba anpassning under pandemin har blivit uppskattat av både Länsstyrelsen Västernorrland och på en riksnivå och blev ett av de goda exemplen i landet.

Hur vi arbetar med det regionala kulturmiljö- uppdraget, här i form av stöd till kommunerna i Västernorrland

Efter flera års avsaknad av kulturmiljöutvecklare och byggnadsantikvarie har det regionala kulturmiljöarbetet slutligen kunnat prioriteras vid Västernorrlands museum, likaså har det påbörjats en upprustning av vårt friluftsmuseum (andra uppdrag har fått pausas eller prioriteras ned för att vi ska kunna ha resurser till detta).

I nuläget ser det inom kulturmiljöarbetet ut så att Västernorrlands museum erbjuder:

En kostnadsfri workshop för länets kommuner där vi tillsammans går igenom förutsättningar för ett gott kulturmiljöarbete i alla led samt identifierar kommunens behov och möjligheter. Syftet med dagen är att:

- Tydliggöra allmänna förutsättningar och identifiera verktygen för ett gott bevarande med stöd i lagstiftning, lokala, regionala och nationella mål.
- Öka kunskap kring kulturmiljöarbetet som resurs och konkurrensfördel i samhällsplaneringen
- Skapa samsyn för kulturmiljöarbetet över förvaltningsgränserna. Ansvar och roller.
- Arbeta i workshop kring frågor som är väsentliga för den aktuella kommunen.

Regelbundna rådgivningstillfällen för bygglovsavdelningar och planenheter ute i kommunerna, med syfte:

- att stötta handläggare och kulturarbetare i arbetet med att värna kulturvärden i plan-, lov- och byggprocessen (hur praktiseras lagen för att

värna kulturvärden?; gå igenom aktuella ärenden samt verka som beställarstöd inför antikvariska utredningar)

- att skapa tillfällen för kunskapsöverföring och samverkan mellan kommunerna (visa goda exempel och dela erfarenheter)
- att vara remissinstans för särskilda ärenden.

Några samarbeten som är på gång

- Kommunstöd, rådgivning och workshoppar.
- Regelbunden remisshantering för kommuner utan egen antikvarie.
- Kommunseminarium 2 ggr/år. Ett samarbete med Länsstyrelsen och Regionen.
- Plats, identitet och kulturarv – Maland/Sundsbruk i Sundsvall. Sundsvall kommun.
- Fäbodar i länet. Samarbetsprojekt med Länsstyrelsen i Västernorrland. Fäboden i lokal kulturmiljöutveckling.
- Arbete med översiktsplan i Härnösands kommun.
- Deltar i interreg-projekt *Tradisjonelt håndverk og bærekraftige bygging i Nordens Grønne Belte*.

Byggnadsvård på Murberget friluftsmuseum

- Samarbete med Träakademien och andra utbildningsinstanser i länet kring byggnadsvård, hållbarhet och ekobruk.
- Öka samverkan med privata och kommunala byggandsvårdsaktörer.
- Erbjuder fortbildning och kurser och föreläsningar för bland andra handläggare, planerare, hantverkare och förvaltare och allmänhet.
- Byggnadsvård som hållbart alternativ.
- Restaureringsarbete och kunskapsuppbyggnad.

Västmanlands läns museum

Kontakt: Länsmuseumcheferna Jennie Schaeffer, Västmanlands läns museum, Hans Öjmyr, Läns museet Gävleborg och Christer Björklund, Dalarnas museum.

Ohtsedidh – Samiska kulturyttringar i Mellansverige

Ohtsedidh är ett samarbetsprojekt mellan Läns museet Gävleborg, Dalarnas museum, Västmanlands läns museum och Gaaltije – sydsamiskt kulturcentrum. Syftet är att utforska och uppmärksamma den samiska kulturhistorien i de tre länen.

Läns museet Gävleborg har gjort flera arkeologiska undersökningar av så kallade sockenlappbostäder i Hälsingland. Viktiga fynd har utökat kunskapen om en av Sveriges nationella minoriteter. Det publika intresset har och är varit stort, såväl från besökare vid utgrävningsplatserna som vid visningar och föreläsningar.

Ohtsedidh vill synliggöra och sprida kunskap om ett samiskt kulturarv utanför dagens renskötselområde. En samisk befolkning har sedan lång tid funnits i Mellansverige. Trots att källorna är många vet vi väldigt lite om den samiska kulturhistorien i regionen. Det finns inte bara en samisk historia: Fjällsamernas säsongsvistelser, sockenlappar, skogssamer och samer på tillfälliga besök. De har lämnat olika spår i såväl arkiven som i landskapet. Vilka var dessa sydliga samer och hur yttrar sig deras kulturarv?

Projektet har 2020 producerat en vandringsutställning och tagit fram ett pedagogiskt material för skolan. Utställningen visas nu i de tre länen och når ut i varje kommun och utanför storstäderna.

En effekt av Ohtsedidh är att kunskapen om den samiska kulturen i Mellansverige skrivs om. Bilden av Sverige som ett mångkulturellt land blir tydligare.

Tillsammans har vi tre läns museer kunskaper och resurser som har utnyttjats effektivt och i komplement med varandra. Förutsättningar för detta projekt var – förutom den aktiva prioriteringen att upprätthålla och utnyttja relevant antikvarisk kompetens inom museerna – anslag från kulturrådet, annars skulle vi inte kunnat skapa detta goda exempel då våra medel till största delen går till löpande verksamhet och underhåll av byggnader/utställningar i en alltmer slimmad organisation.

Koldioxidteater på Västmanlands läns museum

Hur kan teater, design och museisamlingar användas för att skapa engagemang för jordens klimat och stödja den demokratiska dialogen i samhället? Västmanlands läns museum drev ett projekt som heter *Koldioxidteater på Västmanlands läns museum* mellan september 2018 och september 2020. Vi utvecklade under 2019 metoder för samskapande med unga i Västmanlands län, personal från museet, skådespelare, forskare inom områdena interaktion och deltagande design och designers från RISE forskningsinstitut och Syddanskt Universitet (SDU). Formas var finansär via utlysningen Museerna och hållbarhetsmålen. Koldioxidteater var en av tre finalister till Årets pedagogiska projekt 2019 – ett pris som delas ut av FUISM.

Vi undersökte hur museet tillsammans med andra kan utveckla museets roll som en plats för reflektion och handling kring vår nutid med utgångspunkt i länets historia. Projektet fokuserade på ungdomars möjlighet att reflektera över och kritiskt granska sociala normer och praxis kring klimatmål och koldioxidutsläpp.

I dag finns mycket information om klimatförändringarna och nationella, nordiska, europeiska och globala mål tillsammans med rekommendationer för CO₂-minskningar som ofta formuleras av forskare. För att komma vidare från information och medvetenhet till förändrade beteenden har vi utforskat och utvecklat spännande deltagande teatermetoder för museer. Vi har tagit fram en sorts objektsteater med museets objekt, LCA (life cycle analysis) filmning med mobilkamera utifrån våra samlingar, det interaktiva dialogspel, demokratisk dialogimprovisation i utställningsrummet och forumteater med klimatångest.

De workshops som vi arbetat med har varit öppna för alla som varit intresserade av ämnet men basen har varit de 20–25 ungdomar, plus forskare, skådespelare och museipersonal som återkommit i alla workshops. Några föremål från museets befintliga samlingar har också varit centrala i projektet för att skapa reflektion om de sociala normerna i dåtid och i nutid. Workshopparna och utforskandet av objekt i de befintliga samlingarna har format grunden för två popup-utställningar, som skapades med ungdomarna.

Projektet har väckt ett intresse hos de som var med och flera andra institutioner har önskat ta del av resultatet i form av en bok eller en illustrerad manual. De metoder vi använt har baserat sig på teaterns verktyg, på mötet i rummet och nuet. En stor utmaning för oss har varit att kommunicera dessa metoder. I oktober 2020 blev boken ”Koldioxidteater på museum” klar. Med boken vill vi inspirera till att utforska hur museer kan utveckla nya sätt att arbeta tillsammans med besökare för att ta sig an samtidens globala utmaningar. I texten har vi blandat beskrivningar av projektet, processen och metoderna med personliga berättelser från de som deltog för att kunna dela så många olika perspektiv av projektet som möjligt.

Koldioxidteater fortsätter att sprida ringar på vattnet i vår verksamhet och nu arbetar vi vidare med temat hållbarhet. Under våren fick några gymnasieskolor producera filmer på temat. Med start den 7 november och fortsättning hela våren 2021 bjuder vi och flera samarbetspartners in alla nyfikna, renoveringssugna, kunskapsförstående, slöjdintresserade och hållbarhetssökande till utställningsprojektet Hållbara rum, där också föremål från museets samlingar visas och blir aktiva i dialoger. Vårt mål är att på olika sätt inspirera till ett mer hållbart liv och utveckla en deltagarkultur tillsammans med våra besökare på museet. Vissa besökare är mer involverade då ett Tiny House byggs på plats i museet av en grupp särskilt intresserade. Andra besökare kommer att inspireras av en utställning, se på när de andra bygger, bjudas in att prova på själva och delta i en rik programverksamhet med föreläsningar och workshops.

Förutsättningar

För att skapa den organisationsutveckling i verksamheten som Koldioxidteaterprojektet gav använde vi oss av extern finansiering. Samarbeten och ansökningar om extern finansiering är en del av vår plan för att kunna bibehålla och förnya vår verksamhet. De ringar på vattnet som projektet sedan skapade finansieras inom befintlig budgetram (regionala och statliga medel). Den ökande kompetensen för de medarbetare som deltog är även den en investering som fortsatt bidrar till utvecklingen av verksamheten.

Örebro läns museum

Kontaktperson: Birgitta Johansen, landsantikvarie och länsmuseumschef

Kulturell hållbarhet

Samhällsutveckling och verksamhet

Kultur är grunden till hållbarhet. Ett samhälles överlevnad hänger på om det har ett gemensamt förhållningssätt till och en förpliktelse mot en "känsla av mening och syfte". Att utveckla och underhålla denna känsla är en kulturell handling. De **tre** hållbarhetsdimensioner som vanligen lyfts fram utvecklar och underhåller *inte* denna känsla av "mening och syfte". De är fundamentala, men inte tillräckliga. Vi anser att något saknas, en fjärde dimension – **kulturell hållbarhet**.

Denna fjärde dimension innebär sökande efter kunskap om och perspektiv på människans inre drivkrafter och givna mentala förmågor. Med hjälp av denna dimension bygger vi samband och sammanhang mellan ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Kulturell hållbarhet utvecklas i livsvärlden där vi människor lever våra konkreta och vanliga liv, gör val och kommunicerar med andra människor och skapar oss åsikter och värderingar. Den kan inte mätas.

Vi använder Agenda 2030 och de 17 globala målen för att pröva och utveckla vår verksamhetsinriktning

Mål och genomförande

I Region Örebro läns kulturplan har Örebro läns museum fått i uppdrag att arbeta med kulturell hållbarhet. Vi gör det bland annat genom:

En utställning (*Möjligheternas spegel Sinnenas begär*, hösten 2019) på Örebro slott och en pedagogisk utställning/spel (*Sensationella gravfynd från plaståldern. En framtidsexpedition*, våren 2020) som turneras i ett specialbyggt fordon. Båda aktiviteterna handlar om kulturell hållbarhet och syftar till att bidra till samtal om etik och möjligheten till andra värderingar och åsikter.

Möjligheternas spegel Sinnenas begär bygger på våra rika samlingar från tidigt 1800-tal. Den handlar om den konsumtionsrevolution som inleddes under 1800-talets första hälft och därmed föregick industrialiseringen. Vad hade hänt om detta samhälle – med andra och mer hållbara förhållningssätt till produktion och relation människa och materiell kultur och föremål – fått utvecklas? Genom utställningstexter och utställningens visuella uttryck kontrasteras dagens samhälle och utmaningar mot det tidiga 1800-talets.

I *Sensationella gravfynd från plaståldern. En framtidsexpedition* rör sig deltagarna dels 2000 år framåt i tiden, dels tillbaka till plaståldern, d.v.s. dagens samhälle, och till ett Örebro som förstörts i en naturkatastrof. De som blev kvar – hur överlevde de och hur blev de hållbara? Deltagarna får i spelet ta del av aktuell forskning kring de globala målen samt klimat och hållbarhet. Forskningen har valts ut och presenteras i samverkan med aktiva forskare och i samarbete med SLU/Umeå. Genom att ”expeditionen” är mobil kan den resa till deltagarna runt om i länet.

Uppnådda mål

Av kända skäl (Corona pandemin) har de publika aktiviteter som hör samman med ovan, och som riktar sig till skolor men även företag, offentlig förvaltning och universitet inte kommit igång som planerat. Å andra sidan är vi det län i Sverige där andelen sommarbesök gått ned minst (Sveriges museer rapport). Vi har i likhet med många andra ställt om till digitalt berättande och utomhusaktiviteter (till exempel vandringsled, vepor vid hotad kulturmiljö).

Fortsatt arbete

Försöksverksamhet har inletts efter sommaren 2020 och ska utvärderas ur perspektivet deltagarnas och personalens säkerhet (Corona).

Under senhösten planeras spelet att genomföras vid SLU/Umeå (vår samarbetspartner) och senare vid Stockholm resilience center.

En annan samhällsfråga museet arbetar med, under paraplyet kulturell hållbarhet, är ”hur vi skapar våra gemenskaper”. Då läns museilokalerna är stängda sedan 2018 och nu förväntas öppna igen först 2024 är utställningar som *Jag tror jag vet* och *Älgens folk* stängda.

Vi har sedan 2016 arbetat tillsammans med andra regionala och lokala aktörer för att påverka utrivningen av dammar och få natur- och kulturvärden att värderas lika och samsas, med viss framgång. Nu går vi vidare genom en satsning på kulturmiljö och *hyttbyggartid* i länets bergslag från 1200-talets mitt fram till 1859. Då upphörde bergsmansprivilegierna som ett led i industrialisering och modernisering, men under 600 år var bergslagens hyttbyggande bönder en grupp som kung, adel och kyrka måste förhålla sig till och förhandla med. Det är en pusselbit i svensk demokratisk utveckling. Med stöd av SKR:s redovisning av de svenska kommunernas ställning gentemot de 17 globala målen kan läget i bergslagskommunerna beskrivas, och det är allt annat än positivt, bland annat är valdeltagandet lågt. Dagens bergslagsbor och svenskar har inte en stark relation till denna historia. Vi vill därför bidra till en vitalisering av relationen till denna historia och dessa platser genom olika typer av aktiviteter.

Vi arbetar vidare med den Europeiska landskapskonventionen och begreppet landskapsobservatorium i ett stadsnära landsbygdsområde. Relationen människa–landskap och delaktighet är ledorden. Det regionala hembygdsförbundet samfinansierar genom en lokal fond.

Museet arbetar med att utveckla det kulturhistoriska berättandet och därigenom besöksmål bl.a. med finansiering via ett LEADER-projekt. Dessa aktiviteter har dock fått senareläggas under 2020 på grund av Corona.

Inom bebyggelse och slöjd arbetar vi mot Agenda 2030 dels genom en interregional temavecka *Slöjd håller 2020*, dels genom utarbetandet av en mobil utställning inom byggnadsvård. Slöjdkonsulentverksamheten är aktiv i den nationella, långsiktiga fokuseringen *Strategisk slöjd*, som drivs av Nämnden för hemslöjdsfrågor.

Varför är detta ett "gott exempel"?

En ny framtidsberättelse kan inte enbart drivas framåt av snabb och grön teknologisk innovation och därtill kopplad ekonomisk tillväxt. Människan behöver snabbt bli bättre på att förstå och förändra de normer och beteenden som får henne att överskrida planetens gränser trots att hon vet bättre.

Örebro läns museum arbetar för att genom konst och kulturhistoria samt öppna, faktabaserade samtal, belysa föreställningarna om det tillsynes självklara i tillvaron. Länsmuseumerna arbetar med – hela länet, alla människor, alla tider och överskrider och sammanför olika genrer och kompetensområden – har förutsättningar att bli angelägna arenor och aktörer för en ordnad och optimistisk omställning.

På vårt länsmuseum arbetar vi med historiskt medvetande och tid. Historia handlar om att något hänt och vi vill berätta om förändringskompetens och inte om statiska förhållanden. Genom historia kan vi visa på möjligheter att agera, på självbildens betydelse och på vikten av kunskap för att finna vägar genom svårigheter. Länsmuseumets verksamhet i hela länet har betydelse för den nödvändiga kulturella hållbarheten och ett tillitsfullt samhälle med demokratisk kompetens.

Vårt viktigaste bidrag handlar därför om att *tänka i tid* – i en tid när vi inte längre borde bortse från tidsaspekten.

Östergötlands museum

Landstingens transformation till Regioner med ansvar för regionala

Östergötlands museum upplever att tydligheten ökat och att det fungerar mycket bättre än den tidigare konstruktionen med ett kommunförbund. Dialogen rörande utvecklingsfrågor som (RUS och kulturplan) är bättre men kan fortfarande förbättras. Rörande Agenda 2030 finns numera ett utvecklat samarbete och ett gemensamt projekt mellan region, länsstyrelse och museum. Ett projekt som får stöd av Kulturrådet men som syftar till att ta fram en strategi för Agenda 2030 och kulturarvsarbetet.

Region är nytt i Östergötland och jag ser att dialogen förstärks från år till år, men också att detta kräver en ökad tydlighet kring läns museernas roll i kultursamverkansmodellen samt en öppnare dialog mellan stat, region, kommuner och institutioner inom kultursamverkansmodellen. Jag tror att det finns vinster med att staten tydligare visar att läns museerna är en del som är viktig för kulturpolitikens genomförande i Sverige, precis som jag tror att det är viktigt att utbilda politiker på regional och lokal nivå i kultursamverkansmodellen.

Kontaktperson: museichef Olof Hermelin.

Kompetensväxling

Östergötlands museum har under en 10 årsperiod minskat antalet lönebidragsanställda med över 60 % och parallellt med detta internt aktivt arbetat med kompetensväxling. Det finns nu fyra disputerade anställda (tidigare bara en licentiat). Vi har inte fått extra resurser för att arbeta med detta trots att vi påtalat behoven för våra huvudmän. Effekten är att vi idag är bättre rustade för att vara ett museum i framkant. Processen internt har varit påfrestande, särskilt för chefer i organisationen, men den ger också effekt i förbättrad organisation. Tyvärr ser vi det arbete vi får göra som ett resultat av tidigare kulturpolitik där extra stöd betalats ut till museer med hög andel lönebidragsanställda. Kontakt HR chef Linnea Neckman.

Samverkan

Östergötlands museum har länge arbetat med att skapa allianser, ett exempel på detta är att vi har varit drivande i arbetet med Sveriges största museum, ett projekt som bor på Östergötlands museum, med Läns museernas samarbetsråd som

huvudman och som är till för alla läns museer. Förutom detta finns det en utvecklad samverkan inom ABM sektorn genom det nu mer än 20 åriga arbetet med Kulturarv Östergötland som nav för samverkan inom ABM och även kulturarvsturism. Vi har samverkan med både Linköpings och Uppsala universitet. Vi har samverkan med företag i arbetet med digitalisering, bland annat genom att ha upphandlat en digital partner, ett sätt för oss att inte vara ensamma i vårt digitala förnyelsearbete. Vi strävar efter att dela kunskapen, nu finns t.ex. en samverkan mellan oss, Stockholms läns museum och Västernorrlands läns museum kring digitalisering samt en begynnande samverkan mellan oss och ett företag som utvecklar ”open source” system för arkiv där vi vill koppla in flera läns museer.

Vi har arbetet med att skapa bättre och starkare besöksmål genom aktiv samverkan med andra parter. På Löfstad slott finns sedan länge ett värdshus och nu sedan ett par år finns en handelsträdgård och ett café. Kombinationen med fler aktörer har resulterat i fler besökare och därmed ökade intäkter.

Kontaktperson: avdelningschef publik och lärande Gabriela Huk.

1000 dagar av förnyelse

Vi har ett stort utvecklingsarbete ”1000 dagar av förnyelse” där vi parallellt med att vi renoverar museet fokuserar på att förnya verksamheten genom nya utställningar, nya arbetsmetoder, fokus på digitisering och digitalisering samt nya sätt att nå publik och att tillgängliggöra samlingarna. Detta utvecklingsarbete leder sakta till en förändring av museets strategier och vision. Vi är inte ensamma om att stänga ett museum för omfattande renovering, men vi är fastighetsägare (därmed byggherre för ombyggnad) och vi har valt att arbeta internt på nya sätt. Projektet pågår och kommer att pågå fram till 2022.

I den senaste publikundersökningen (genomförd 2020) visar att intresset för det regionala museet är större hos de som är utlandsfödda. Vi arbetar kontinuerligt med att skapa former för att skapa attraktion för breda grupper bland annat genom att ha ett uttalat uppdrag till förnyelseprojekten i renoveringen som ska öka dialogen med publiken.

- Renovering av museibygnaden.
- Ny basutställning kulturhistoria.
- Ny basutställning om konst.
- Digitalisering och digitisering.
- Nya metoder att arbeta regionalt.
- Framtida fastighetsförvaltning.

Kontaktperson: museichef Olof Hermelin.

